

Laitoshoidon laatutekijät ja kilpailutus Espoon lastensuojelussa

Outi Koskinen & Leena Torikka
Helsingin yliopisto
Sosiaalityö- ja sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityön käytäntötutkimus
10.6.2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalityö	
Tekijä – Författare – Author Outi Koskinen ja Leena Torikka			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Laitoshoidon laatutekijät ja kilpailutus Espoon lastensuojelussa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Käytäntötutkimus	Aika – Datum – Month and year Kesäkuu 2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 46 + lähteet ja liitteet	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli käsitteellistää ja koota yhteen Espoon sijaishuollon laitoshoidon sosiaalityöntekijöillä olevaa tietoa laitoshoidon laatutekijöistä. Tavoitteena oli tuottaa tietoa laatutekijöistä yksityisen laitoshoidon kilpailuttamista ja valvontaa varten. Tutkimuksen yhteydessä luotiin myös palautekysymysrunko, jonka avulla laitoshoidossa olevilta tai laitoshoidosta lähteviltä lapsilta ja nuorilta saadaan palautetta palvelun laadusta.</p> <p>Tutkimuksessa kysyttiin 1. Miten sijaishuollon sosiaalityöntekijät kuvaavat laitoshoidon laatutekijöitä; 2. Millä tavoin laatua määritellään lastensuojelun laitoshoidon kilpailutusasiakirjoissa ja 3. Millä tavoin laitoshoidon laatua voisi kilpailutuksen ja valvonnan osalta kehittää.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta yksilöhaastattelusta ja laitoshoidon kilpailutusasiakirjoista. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluin. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimuksen taustalla vaikuttavat 2000-luvun muutokset lastensuojelussa. Kunnat ovat karsineet omaa palveluntuotantoaan ja sijaishuollon laitoshoidon palveluita ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta. Samanaikaisesti lasten huostaanottojen määrä on lisääntynyt. Laitoshoidon kilpailuttamisella on kunnissa haettu kustannussäästöjä ja pyritty vastaamaan kasvaneeseen palveluntarpeeseen. Yksityistämisen vaikutuksista lastensuojelun laitoshoidon laatuun ei toistaiseksi ole olemassa tarkkaa tutkimustietoa.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että keskeisin laatutekijä laitoshoidossa on lapsista välittävä, ammattitaitoinen ja pysyvä henkilökunta. Laatua ilmensi myös lapsen sijoituksen huolellinen valmistelu lastensuojelussa sekä lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan etsiminen. Laadukas lastensuojelulaitos ottaa vastuun lapsen elämästä ja arjesta ja pyrkii kasvatustyössään tiiviiseen yhteistyöhön lapsen perheen ja muun verkoston kanssa. Lisäksi laadukas laitos huomioi toimintakäytännöissään joustavasti hoidettavien lasten yksilöllisyyden ja yksilölliset elämäntilanteet. Kehitettävää nähtiin olevan erityisesti laitosten perhetyössä. Ongelmallisena pidettiin myös sitä, että yksityisen laitoshoidon laatu vaihtelee suuresti.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että Espoon kaupungin laitoshoidon kilpailutusasiakirjoihin on määritelty ehdottomina laatuvaatimuksina kaikki ne asiat, joita haastatellut pitivät keskeisinä laatutekijöinä laitoshoidossa. Kilpailuttamista voisi kuitenkin kehittää siten, että ehdottomat laatuvaatimukset yhdenmukaistettaisiin valtakunnallisesti ja kunnat tiivistäisivät yhteistyötään palveluntuottajien kilpailuttamisessa.</p> <p>Tutkimuksen mukaan yksityisten laitosten valvonnasta vastaavat yhteistyössä palveluohjaaja sekä laitoshoidon tiimin sosiaalityöntekijät. Molemmilla on valvonnassa oma tärkeä roolinsa. Valvonnan rakenteet ovat toimivia, mutta valvontaan haluttaisiin Espoossa käyttää enemmän aikaa ja resursseja.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords kilpailuttaminen, laatu, laitoshoido, lastensuojelu, sijaishuolto, valvonta			

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	2
2.2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	3
2.3 AIEMPI TUTKIMUS	7
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	9
3.1 AINEISTO JA KÄYTETYT MENETELMÄT	9
3.2 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEIDEN ROOLIT JA POSITIOT	10
3.3 EETTISET KYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	11
4 LAADUKAS LAITOSHOITO	14
4.1 LAITOSHOIDON ARKI	14
4.2 SIIJOITUKSEN SOSIAALITYÖ	21
5 LAADUKAS LAITOSHOIDON VALVONTA JA KILPAILUTUS	26
5.1 VALVONTA.....	26
5.2 KILPAILUTUS	31
6 LAITOSHOIDON KEHITTÄMINEN	32
7 TULOSTEN YHTEENVETO	38
8 POHDINTA JA TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN	42
LÄHTEET	46
LIITTEET	49
LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	49
LIITE 2: PALAUTEKYSYMYKSET LAITOSHOIDOSSA OLLEILLE LAPSILLE JA NUORILLE	50

1 Johdanto

Lasten lisääntyneet huostaanotot ja sijaishuolto ovat kestoaiheita valtakunnallisessa mediassa. On puhuttu huostaanottobisneksestä ja lasten kaltoinkohtelusta lastensuojelulaitoksissa. On myös havaittu, että tutkimustieto laitoshoidon laadusta ja lasten arjesta erityyppisissä laitoksissa on puutteellista (Pekkarinen 2011). Kuitenkin tiedetään, että lapsena huostassa olleille ja erityisesti laitoksissa asuneille nuorille aikuisille opiskeluun, työmarkkinoille ja yhteiskuntaan kiinnittyminen on muuta väestöä haasteellisempaa (Heino & Johnson 2010; Hiitola 2009).

Tämä käytäntötutkimus liittyy sijaishuollon laadusta käytävään keskusteluun tilanteessa, jossa kunnat tuottavat vain pienen osan laitoshoidon palveluistaan itse. Myös valtaosa espoolaisista laitoshoidon sijoitetuista lapsista ja nuorista asuu yksityisissä lastensuojelulaitoksissa. Olemme tutkimuksessamme haastatelleet Espoon laitoshoidon tiimin sosiaalityöntekijöitä, johtavaa sosiaalityöntekijää sekä palveluohjaajaa. Tavoitteenamme oli sanoittaa laitoshoidon laatua. Tarkastelemme laatua kolmen osa-alueen kautta, joita ovat laitoshoidon arki, sijoituksen sosiaalityö ja valvonta sekä yksityisen laitoshoidon kilpailuttaminen. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä sosiaalityön tutkimuksessa, käytännön sosiaalityössä ja julkisessa keskustelussa on herätty kysymään, onko sijaishuolto parempaa kuin lapsen kotiolot. Lisäksi on kysytty, millaisia vaikutuksia sijaishuollolla on huostaanotetuille lapsille ja perheille sekä saavutetaanko etenkin laitoshoidolla sellaisia positiivisia asioita lapsen elämässä, joita lastensuojelun työskentelyllä on tavoiteltu (ks. Eronen 2013).

Viimeisimpien lastensuojelutilastojen mukaan vuonna 2012 Suomessa oli huostassa 10 675 lasta. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 17 830 lasta ja nuorta. Ensimmäistä kertaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä oli suurin 13–15-vuotiaiden ikäryhmässä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Espoossa oli vuonna 2012 huostassa hieman alle 800 lasta ja nuorta, joiden sijoituspaikkana oli joko lastensuojelulaitos, laitokseen rinnastettava ammatillinen perhekoti tai perhehoito. Laitoshoidon sijoitettujen lasten osuus oli yli kaksinkertainen suhteessa perhehoitoon, joka on Espoossa toiseksi yleisin

sijoitusmuoto. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Lastensuojelun sijaishuolto on jossain määrin tuttua meille molemmille. Outi on suorittanut sosiaalityön harjoittelun lastensuojelun jälkihuollossa ja on harjoitellessaan tutustunut myös sijaishuollon sosiaalityöhön. Leena on samoin tehnyt sosiaalityön harjoittelunsa lastensuojelun jälkihuollossa. Olemme harjoittelussa kohdanneet nuoria, joiden sijoitus ei ole onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä on saanut meidät pohtimaan sijaishuollossa tehtävää työtä ja luonnollisesti juuri laitoshoidon laatua.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimus paikantuu lastensuojelun sijaishuoltoon. Käytäntötutkimuspaikkana on Espoon laitoshoidon sosiaalityön yksikkö, joka vastaa huostaanotettujen, lastensuojelulaitoksiin tai ammatillisiin perhekoteihin sijoitettujen lasten ja heidän vanhempiensa asioista lastensuojelun asiakkaina (Espoon kaupunki 2014). Tutkimuksen kohteena ovat sijaishuollon laitoshoidon laatutekijät sekä ostopalveluna tuotetun yksityisen laitoshoidon kilpailutus ja valvonta. Tutkimuksen aihe on työyhteisön ehdottama ja tarpeelliseksi kokema.

2.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on koota yhteen ja käsitteellistää Espoon sijaishuollon työntekijöillä olevaa tietoa sijaishuollon laitoshoidon laatutekijöistä. Tutkimuksen toteuttamiseen osallistui Espoon laitoshoidon tiimin kuusi sosiaalityöntekijää, johtava sosiaalityöntekijä sekä palveluohjaaja. Olemme keränneet tutkimusaineiston haastattelemalla työntekijöitä ja analysoimalla litteroidun aineiston sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa laitoshoidon laatutekijöistä yksityisen laitoshoidon kilpailuttamista ja valvontaa varten. Tämä tavoite vaatii perehtymistä lastensuojelun laitoshoidon kilpailutusasiakirjoihin, joissa on määritelty Espoon lastensuojelun laitoshoidolle asettamat ehdottomat laatuvaatimukset.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Miten sijaishuollon sosiaalityöntekijät kuvaavat laitoshoidon laatutekijöitä?
- 2) Millä tavoin laatua määritellään lastensuojelun laitoshoidon kilpailutusasiakirjoissa?
- 3) Millä tavoin laitoshoidon laatua voisi kilpailutuksen ja valvonnan osalta kehittää?

Tutkimuksen pyrkimykset tulevat selkeästi esiin tutkimuskysymyksissä: työntekijöiden impliittisten ajatusten muuttaminen näkyviksi ja tiedostetuiksi, kilpailutusasiakirjojen arvoarvostelmien paljastaminen ja esille tuominen, sekä kehitysideoiden esittäminen laitoshoidon laadun parantamiseksi yhdistämällä työntekijöiltä ja asiakirjoista saatua tietoa. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen perimmäisenä motiivina on halu kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa. Tämä tarve on syntynyt työyhteisössä, jossa koetaan aiheen vaativan selvitystä. Tutkimukseen valitun näkökulman avulla on mahdollista tuottaa konkreettista hyötyä sijaishuollon kehitystyöhön, mikä oli työntekijöiden toiveena. Tämä toteutuu esittämällä kehitysehdotuksia laitosten kilpailutukseen ja valvontaan, sekä luomalla työyhteisön jatkokäyttöön laitoshoidon laatua arvioiva palautekysymysrunko laitoksesta toiseen siirtyville tai laitoshoidosta lähteville lapsille ja nuorille.

2.2 Toimintaympäristö

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (LSL 2007/417, § 49). Huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen ovat lastensuojelun interventioita, joiden tarkoituksena on turvata lapsen tai nuoren kasvuolosuhteet, terveys ja kehitys (LSL 2007/417, § 40). Kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaava toimielin päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta (LSL 2007/417, § 45). Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee lain (LSL 2007/417, § 50) mukaan kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Laitoshoidon järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.

Kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät hoitamalla ne itse, yhteistyössä toisen kunnan tai kuntien kanssa, olemalla jäsenenä kuntayhtymässä, hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 1992/733, § 4). Palvelujen hankkiminen yksityisiltä palveluntuottajilta liittyy yleisesti kuntien heikentyneeseen taloustilanteeseen ja kohonneisiin palveluntarpeisiin. Kilpailuttamisella on haettu taloudellista tuottavuutta ja tehokkuutta. (Arponen 2005, 169; Lundström 2011, 32.)

Espoon kaupunki on kilpailuttanut lastensuojelun laitoshoidoa noin kymmenen vuoden ajan. Kilpailuttamisella tarkoitetaan sijaishuollosta puhuttaessa sitä, että Espoon kaupunki tilaajana pyytää yksityisiltä palveluntuottajilta tarjouksia ympärivuorokautisesta laitoshoidosta. Tarjouspyynnössä ilmaistaan tarkasti Espoon laitoshoidolle asettamat ehdottomat laatuvaatimukset sekä perusteet, joiden mukaan palveluntuottajat valitaan (ks. Fredriksson & Martikainen 2006, 13.) Hyväksytyksi tulevat hinta-laatusuhteeltaan parhaat palveluntuottajat. Kunta sitoutuu käyttämään sopimuskauden aikana niitä sijaishuoltopaikkoja, joiden kanssa se on solminut sopimuksen tarjouskilpailun perusteella. Sopimus velvoittaa kuntaa vain, jos sillä on tarvetta sen kaltaiselle laitoshoidolle, jota kilpailutus on koskenut. Laitoshoidon palveluja voidaan myös tarvittaessa ostaa suoraan yrityksiltä. Lisäksi kunta voi käyttää omaa palveluntuotantoaan, jota sen ei tarvitse kilpailuttaa. (Lastensuojelun käsikirja, 2014.)

Espoolla on sopimuskumppaneina reilut sata lastensuojelulaitosta. Suurin osa laitoksista on lasten- tai nuorisokoteja. Näiden lisäksi laitoksetkin kuuluu ammatillisia perhekoteja, koulukoteja sekä erityisyksiköitä. Espoon kaupunki on asettanut laitoshoidon yksityisille palveluntuottajille ehdottomia laatuvaatimuksia, jotka niiden on täytettävä tullakseen valituksi. Ehdottomat vaatimukset koskevat esimerkiksi yksikön sijaintia; Espoo ei hyväksy palveluntuottajiksi yrityksiä, joiden yksiköt sijaitsevat yli 250 kilometrin päässä Espoosta. Yksityisten palveluntuottajien tarjoukset ovat sitovia ja velvoittavat tekijäänsä. Espoon kaupunki on oikeutettu luottamaan tarjousasiakirjoissa esitettyjen hinta- ja muiden tietojen paikkansapitävyyteen. (Ks. Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Kunnat pyrkivät varmistamaan ostopalveluidensa toiminnan laatua. Valvonnasta vastaavat aluehallintovirastot sekä kuntien omat valvontaviranomaiset. (Arponen 2005, 167.) Espoon laitoshoidossa yksityisten palveluntuottajien valvonta on sekä palveluohjaajan ja että lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden velvollisuus. Sosiaalityöntekijöillä on yleinen valvontavastuu sijaishuoltopaikoissa, mikä käytännössä tarkoittaa lasten tapaamista laitoksissa kahden kesken. Lasten kokemuksia ja kertomuksia hoidosta ja huolenpidosta pidetään tärkeinä sijaishuollon tasoa ja laatua arvioitaessa. (Arponen 2005, 181–182; LSL 13.4.2007/417, § 79; Saastamoinen 2010, 79, 100.)

Keskeinen käsite tutkimuksessa on *laatu*. Sosiaalipalveluissa laadulla tarkoitetaan palvelua, joka vastaa mahdollisimman hyvin asiakkaiden palveluntarpeeseen. Sijaishuollossa laatu voidaan hahmottaa kokonaisuudeksi, jonka osatekijöitä ovat palvelua tuottava organisaatio (yksityinen lastensuojelulaitos) ja palveluprosessit (kasvatus- ja hoitoprosessit) sekä itse palvelulle asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuvat odotukset (lait, asetukset ja Espoon kaupungin kriteerit). Laitoshoidossa laatu syntyy lapsen ja työntekijän (sekä laitospäristön) hyvässä, tarkoituksenmukaisessa ja vaikuttavassa kohtaamisessa. Laadukkaassa työskentelyssä työntekijä on tietoinen työnsä tavoitteista ja motiiveista, menettelytavoista, omista toimintaedellytyksistä sekä lopputuloksesta. Lait, ohjeet ja normit ohjaavat laatua ja hyvää palvelua. (Salminen 2005, 110.)

Laatu merkitsee sijaishuollossa lapsen edun toteutumista, mistä on pitkähkö selvitys lastensuojelulaissa (LSL 13.4.2007/417, § 4). Kyseisessä lakipykälässä lapsen etu yhdistetään esimerkiksi ratkaisujen ja toiminnan kykyyn turvata lapselle itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsen etuun kytkeytyy myös odotus työskentelyn jonkinlaisesta vaikuttavuudesta, jota voidaan arvioida lastensuojelulain pohjalta. Mittarina voisi esimerkiksi olla edellä mainittu itsenäistyminen ja vastuullisuuteen kasvaminen, eli missä määrin lapsi on oppinut näitä asioita sijaishuollon aikana. Toisaalta vaikuttavuus on hankala käsite muun muassa lastensuojelun kentällä, koska lapsen kasvu ja kehitys kytkeytyy moneen muuhunkin asiaan eikä vain kasvatukseen. Vaikuttavuus voisi olla hyvä ottaa huomioon jollain tasolla laitoshoidon laatua arvioitaessa, mutta toteutus vaatii vielä ideointia.

Toinen tutkimukseen liittyvä käsite on *hiljainen tieto* (Yliruka 2000). Hiljainen tieto eroaa perinteisestä tietoteoriasta, koska se sisältää niin sanottuja tiedon esiasteita, joita pitää tarkastella kriittisesti. Hiljainen tieto sisältää muun muassa tunteita, jotka voivat kannustaa varsinaisen tiedonhankintaprosessin aloittamiseen. Tämä uuden tiedon etsimisen katalysaattorina toimiminen näyttää olevan yksi hiljaisen tiedon toimintatavoista. Yhdessä työntekijöiden kanssa toteuttamamme tutkimus on käynnistynyt pitkälti juuri tällaisen tiedon myötä; Työntekijöillä on ollut “mututuntuma” siitä, että lastensuojelulaitoksissa tehtävän työn laatu vaihtelee. Sen seurauksena työyhteisössä on herännyt tarve selvittää laitoshoidon laatua, ja muuttaa työntekijöiden tuntemuksia ja ajatuksia sanoitettuun ja tiedostetumpaan muotoon. Tähän pyrkimykseen sisältyy ajatus hiljaisen tiedon toisesta muodosta: hiljainen tieto on myös itsessään tietoa, joka on syntynyt havainnoista, ja jonka totuusarvo vaatii tämän takia lisätarkastelua. Jotta tällaisesta tiedosta saadaan havaittavaa, pitää se ulkoistaa artikuloimalla ja sanallistamalla täsmällisin käsittein. Ulkoistaminen voi tapahtua vertauskuvien, analogioiden, hypoteesien tai mallien avulla joko kirjallisesti tai sanallisesti. Ulkoistamisen keinona on reflektio, eli omien toimintatapojen kriittinen tarkastelu ja tilanteen erityisyyden huomioiminen. Reflektoinnin avulla voidaan muuttaa automatisoitunutta toimintaa sekä spontaania tietoa tiedostetuksi ja näkyväksi. (Yliruka 2000, 32—35.)

Hiljainen tieto on ollut kritiikin kohteena sosiaalityön tutkimuksen kentällä. Kritiikki on kohdistunut etenkin siihen ajatukseen, että hiljainen tieto olisi välttämätön ja tärkeä tiedonmuoto sosiaalityössä, jonka pohjalta ratkaisut tehdään. Vaikka hiljainen tieto käsitteellistää tätä tutkimusta, tarkoituksemme ei ole vahvistaa mielikuvaa hiljaisen tiedon välttämättömyydestä. Pikemminkin tutkimus kiinnittyy edellä mainittuun hiljaisen tiedon kriittiseen tarkasteluun, jonka päämääränä on muuttaa hiljaista tietoa näkyväksi ja tiedostetuksi, jolloin sen arviointi mahdollistuu ja sosiaalityön tietopohja vahvistuu. (Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005, 452—454, 458.)

2.3 Aiempi tutkimus

Laitoshoidon laatu on ollut aiheena monissa ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien opinnäytetöissä. Tällaisissa opinnäytteissä on usein kehitetty yksittäiselle lastensuojelulaitokselle laadunhallintajärjestelmä tai laatukäsikirja (Hämäläinen 2009; Vihersola 2010). Lisäksi on haastateltu laitoksissa asuvia nuoria ja tarkasteltu, kuinka valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit näyttäytyvät lastensuojelulaitoksen palvelutarjonnassa (esim. Lönnblad 2009). Yliopistojen opinnäytetöissä laatua ovat tarkastelleet ainakin Haarala (2005 [2002]), joka pro gradu -tutkielmassaan käsitteellisti lastensuojelutyöntekijöiden laadulle antamia merkityksiä sekä Porrassalmi (2012), joka käsitteli laatukriteerien määrittämistä sijaishuollon laitoshoidon kilpailutusasiakirjoissa. Opinnäytteiden taustalla vaikuttaa 1990-luvun lopulta alkanut kuntakohtainen ja valtakunnallinen lastensuojelun sijaishuollon kehittämistyö (Arponen 2005; Vario ym. 2012), jossa aktiivisia toimijoita ovat olleet kolmannen sektorin toimijat, kuten Pesäpuu ry (2010) ja Lastensuojelun keskusliitto (Mikkola 1997; Laaksonen & Kemppainen 2005).

Laatua ovat edellä mainituissa tutkimusraporteissa ja selvityksissä määrittäneet ainakin asiakkaat, sosiaalityöntekijät, kunnallisten ja yksityisten laitosten työntekijät sekä julkinen organisaatio. Julkisten palvelujen näkökulmasta laadun keskeisimmät kriteerit eivät määräydy yksilöllisten tarpeiden mukaan, vaan tärkeimpinä periaatteina ovat yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus (Turtiainen 2000). Kuitenkin laatuun liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa (Arponen 2005; Lundström 2011) korostuu se, että laatu on perusolemukseltaan hyvin subjektiivinen kokemus. Laadun arviointi on haasteellista, koska sitä arvioi moni eri taho. Julkisella puolella laatua arvioivat käyttäjien lisäksi poliittiset päätöksentekijät ja kansalaiset sekä palvelua tuottavan organisaation eri tasot. Tämä käytäntötutkimus edustaa viranomaisnäkökulmaa.

Sijaishuollon laitoshoidon kilpailutusasiakirjoja voidaan tarkastella teknisen ja toiminnallisen laadun käsitteiden avulla. Teknistä laatua kuvaavat asiakirjoissa henkilökunnan määrä, koulutus, fyysiset tilat, palveluiden määrä ja sijainti. Toiminnallista laatua kuvaavat palvelun sisältö, vaikuttavuus, yhteistyön muodot, työkäytännöt ja asiakkaan kohtaaminen. (Espoon kaupunki

2012; Porrassalmi 2012.) Laitoshoidon kilpailutusasiakirjat ovat kokonaisuus, johon kuuluvat sijaishuollon eri osa-alueita koskevat ehdottomat laatuvaatimukset (laitohoito, laitoshoidon erityisyksiköt, koulukodit ja luvanvarainen perhehoito), hoitovuorokauden hinnan sisältö, puitesopimukset, tarjouspyynnöt sekä valittavaksi esitettävät palveluntuottajat. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme ensisijaisesti Espoon kaupungin laitoshoidolle asettamia ehdottomia laatuvaatimuksia sekä hoitovuorokauden hinnan sisältöjä.

Sijoituksen tavoitteena on lähtökohtaisesti aina perheen jälleenyhdistäminen. Suomalaiseen lainsäädäntöön ei sisälly pysyvää huostaanottoa. Vanhempien tukeminen ja läheisverkoston hyödyntäminen ei kuitenkaan aina toteudu lastensuojelulain edellyttämällä tavalla ja perheet saattavat lapsen huostaanoton jälkeen jäädä vaille kokonaisvaltaista tukea (Pitkänen 2011; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013; Valvira 2012). Sijaishuollon yhteydessä on toki keskusteltu myös siitä, onko yhteydenpito vanhempiin aina lapsen edun mukaista. Tässä suhteessa vanhemman oikeudet lapseensa ylittävät Suomessa lasten oikeudet. Vaikka vanhempi olisi minkälainen, on vanhempaa ja lapsen yhteydenpitoa vanhempaan pyrittävä tukemaan lastensuojelun keinoin. (ks. Hoikkala & Heinonen 2013.) Vanhempisuhte on nykykäsityksen mukaan poikkeuksetta merkityksellinen lapselle. Aiemmin tätä katsantokantaa on haastanut näkemys, jossa vanhemmuus nähdään psykologisena, päivittäiseen kanssakäymiseen ja huolenpitoon perustuva kiintymyssuhteena. (Valkonen 1995; Hämäläinen 2012.)

Vanhempien tukeminen jää lastensuojelussa usein laitosten ja sijaisperheiden tehtäväksi (Pekkarinen 2011). On epäselvää, kenen lopulta tulisi ottaa vastuu. Vanhemman asiakassuunnitelma mainitaan lastensuojelulaissa, mutta sen laatiminen ei ole pakollista. Lastensuojelussa sosiaalityöntekijä on ensisijaisesti lapsen asioita ja etua varten (Arponen 2005, 170–171; Pitkänen 2011). Lain mukaan laitoksen ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee lasta koskevissa päätöksissä toimia yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa. Hyvään yhteistoi-
mintaan kuuluu se, että kaikki osapuolet ovat tietoisia vastuu- ja työnjakokysymyksistä ja lapsen elämään liittyvistä tärkeistä asioista keskustellaan yhdessä, lapsen ja vanhempien näkemykset huomioiden. Viime kädessä päätäntävalta on kuitenkin viranomaisella. (Saastamoinen 2010, 142.)

3 Tutkimuksen toteutus

Tarkastelemme tässä luvussa kaikkia tutkimuksen toteuttamiseen liittyneitä ja siihen vaikuttaneita asioita. Käymme ensiksi läpi metodologisia asioita, minkä yhteydessä esittelemme ja perustelemme tutkimuksessa käytetyt menetelmät: millaista aineistoa keräsimme niiden avulla ja miten analysoimme aineiston. Tämän jälkeen pohdimme muiden tekijöiden vaikutusta tutkimuksen toteuttamiseen, sekä tutkimuseettisiä kysymyksiä.

3.1 Aineisto ja käytetyt menetelmät

Valitsimme haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Pohdimme jonkin aikaa, olisiko aineisto järkevämpää kerätä ryhmähaastattelun vai yksilöhaastattelun avulla. Yksilöhaastattelu valikoitui lopulta aineistonkeruutavaksi, koska ensinnäkin yksilöhaastattelut oli aikataulullisesti helpompi järjestää ja toiseksi ajattelimme yksilöhaastattelujen avulla saavamme kasaan monipuolisemman tutkimusaineiston. Teimme kumpikin neljä haastattelua, eli yhteensä haastatteluja on kahdeksan kappaletta. Toteutimme haastattelut puoli-strukturoituina teemahaastatteluina, joiden teemat nousivat tutkimuskysymyksistä. Haastatteluja ohjasi viisi tutkimuskysymysten kannalta olennaista teemaa, jotka on esitelty liitteessä (Liite 1). Näiden teemojen alle listasimme tukikysymyksiä, jotka kävimme kaikissa haastatteluissa läpi mahdollisimman kattavasti.

Mukauduimme haastattelun kulkuun vaihtelemalla kysymysten järjestystä ja kysymällä tarvittaessa lisäkysymyksiä, joita ei sisältynyt haastattelurunkoon. Tutkimuksemme kontekstissa oli tarpeen tehdä kolme hieman toisistaan eroavaa haastattelurunkoa, sillä haastateltujen työnkuvat poikkesivat toisistaan sen verran paljon. Tämäkin on ominaista teemahaastattelulle, jossa olennaisena pidetään kaikkien teemojen läpikäymistä ja yksittäiset kysymykset ja kysymysjärjestys voivat vaihdella tilanteen mukaan. Koimme valitun haastattelutavan palvelevan parhaiten tutkimustamme, koska tällöin haastatteluissa tulee käytyä läpi tutkimustehtävän kannalta olennaisina pidetyt asiat, mutta tilaa jää myös haastateltavien yksilöllisille ajatuksille ja paino-

tuksille. Halusimme kuulla työntekijöiden henkilökohtaisia ajatuksia muun muassa laadusta, emmekä niinkään heidän kommenttejaan ennalta ehdotettuihin laatutekijöihin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.)

Toteutettuumme haastattelut litteroimme ne, minkä myötä syntyi noin 110 sivua analysoitavaa tekstiä. Päädyimme analyysitavassa sisällönanalyysiin, joka on käyttökelpoinen menetelmä tutkimuksessa, jossa analysoidaan kirjoitettua sisältöä. Se voidaan jakaa karkeasti kolmeen toteutustapaan: aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen. Käytimme aineistolähtöistä mallia, koska tutkimuksemme tarkoitus oli selvittää työntekijöiden ajatus- ja kokemusmaailmaa. Sisällönanalyysin avulla saadaan aikaan tiivistetty kuvaus aineistosta järjestämällä se joko luokittelun, teemoittamisen tai tyypittelyn avulla. Me hyödynsimme luokittelua ja teemoittamista, mikä tarkoitti tutkimuksemme kohdalla ensin haastateltujen vastausten luokittelua haastattelurungon kysymysten mukaan. Tämän jälkeen etsimme kysymysten alta yksittäisiä teemoja, jotka jaottelimme tutkimusraporttiin laajempien teemakokonaisuuksien alle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93–97, 105.) Tutkimusekonomisista syistä teimme analyysin pitkälti haastattelujen työnjakoa vastaavasti; luimme toistemme tekemiä litterointeja, mutta teimme luokittelun ja teemoittelun omista haastatteluistamme. Tämän jälkeen yhdistimme teemoittelun aineiston ja kirjoitimme sen pohjalta tutkimusraportin.

3.2 Tutkimukseen osallistuneiden roolit ja positiot

Tutkimusprosessissa pyrimme käytäntötutkimuksen luonteen mukaisesti osallistamaan mahdollisimman laajasti aiheen kannalta keskeisiä osapuolia. Oman tutkimuksemme kontekstissa tärkeitä osapuolia ovat erityisesti työntekijät, mutta myös organisaatio laajemmin. Suunnitteluvaiheessa oli osallisina toimipisteen eri tehtävissä työskenteleviä henkilöitä (johtava sosiaalityöntekijä, palveluohjaaja, laitoshoidon tiimin sosiaalityöntekijä, lastensuojelun asiantuntija sekä lasten erityispalvelujen päällikkö), joiden kanssa kävimme pitkän ja polveilevan keskustelun tutkimuksen aiheesta ja toteutuksesta. Tämän jälkeen jatkoimme suunnittelua keskenämme, sekä tutkimuksen ohjaajan että johtavan sosiaalityöntekijän kanssa. Koimme suunnittelun sujuneen hyvässä hengessä ja tavalla, jossa kaikki osapuolet pääsivät vaikuttamaan. Pyrimme varmistamaan tämän avoimella kommunikoinnilla, esimerkiksi keskustellen kaikista

solmukohdista johtavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Tavoittemme oli jatkaa ajatusten peilaamista työyhteisön kanssa, jotta koko tutkimusprosessi muodostuisi vastavuoroiseksi, ja kaikki osapuolet olisivat aidosti mukana vaikuttamassa. Tällä tavoin tutkimuksesta on mahdollista luoda yhteinen projekti, jolloin työyhteisö on todennäköisesti sitoutuneempi myös tutkimustulosten hyödyntämiseen. Koemme tämän onnistuneen melko hyvin, koska kävimme tapaamassa tutkimukseen osallistuvia kahteen otteeseen tutkimuksenteon eri vaiheissa. Kävimme ensimmäiseksi tiimipalaverissa ennen haastattelujen aloittamista, jolloin työntekijät pääsivät tutustumaan meihin sekä tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön. Vierailimme tiimissä toisen kerran huhtikuun lopussa saatuaamme alustavat tulokset analyysistä. Tällä kertaa työntekijät pääsivät kommentoimaan tuloksia ja tekemään niihin haluitaan lisäyksiä ja tarkennuksia ennen raportin kirjoittamista.

Omalta osaltamme pyrimme tutkimuksen kaikissa vaiheissa toimimaan avoimesti sekä antamaan työntekijöille vaikutusmahdollisuuksia ja mahdollisuuden esimerkiksi tutkimuksesta kieltäytymiseen. Ymmärtääksemme tämä ei olisi kuitenkaan todellisuudessa tullut kyseeseen, koska kaikkien työntekijöiden odotettiin osallistuvan tutkimukseen. Tässä mielessä valinnanvaraa ei ollut. Ilmeisesti tutkimuksen toteuttamisesta oli kuitenkin sovittu yhdessä, koska kukaan työntekijöistä ei tuntunut vastustavan tutkimukseen osallistumista. Haastatteluista jäi oikeastaan päinvastain vaikutelma: työntekijät suhtautuvat työhönsä antaumuksella ja haluavat edistää lasten edun toteutumista sijaishuollossa, minkä vuoksi tekemämme tutkimus koettiin tärkeäksi.

3.3 Eettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuus

Eettisten menettelytapojen noudattaminen tutkimusprosessin aikana liittyy meidän tutkimusessamme ensisijaisesti tutkimusaineiston keruuseen ja tulosten raportointiin. Tutkimukseen osallistuvia työntekijöitä oli ensinnäkin informoitava tutkimuksen tavoitteista ja toteutustavasta. Kävimme ennen haastattelujen alkamista esittelemässä itsemme ja tutkimuksemme toimipaikan työntekijöille. Tämä toteutettiin tiimiajalla ja samassa yhteydessä sovittiin myös tulevien haastattelujen ajankohdasta. Onnistunut haastattelu ei ole itsestäänselvyys ja ajattelimme,

että haastattelutilanne olisi kaikille osapuolille mukavampi, jos haastateltavat työntekijät olisivat tavanneet meidät edes kerran aikaisemmin. Tällöin haastattelijan ja haastateltavan välille oli mahdollista rakentaa luottamusta jo ennen varsinaista haastattelutilannetta. (Rauhala & Virokannas 2011, 239-243; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 10—12, 17, 18.)

Haastattelumenetelmästä sovittiin työyhteisön kanssa jo suunnittelun alkuvaiheessa. Johtava sosiaalityöntekijä välitti tiedon tulevista haastatteluista tiimensä työntekijöille, mutta oli silti tarpeen ja kohteliasta lähettää jokaiselle työntekijälle henkilökohtainen pyyntö osallistua tutkimukseen. Haastateltavia tiedotettiin siitä, että osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voisi perua kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa. Haastateltaville annettiin lisäksi mahdollisuus muuttaa sanomisiaan, tai esimerkiksi kieltää jonkin mielipiteensä esiintuonti tutkimuksen raportoinnissa.

Toinen tärkeä tekijä tutkimuksen toteuttamisessa oli huolellinen valmistautuminen haastattelutilanteisiin. Kysymykset oli asetettava siten, ettei niihin sisälly oletusta tietämyksestä vastauksesta. Tällaista johdattelua on pyritty haastatteluissa välttämään ennalta muotoilluilla kysymyksillä (strukturoidu haastattelu), mutta tälläkään tavalla ei voida täysin ehkäistä haastattelijan vaikutusta haastattelutilanteen tiedonmuodostusprosessiin. Selkeämpää onkin myöntää kaikkien haastattelussa mukana olevien vaikutus tilanteeseen, ja tutkijana reflektoida omaa vaikutusta, sekä pyrkiä sen minimointiin. Pyrimme haastatteluissa aktiiviseen läsnäoloon ja kiinnostuksen osoittamiseen haastateltavan kertomaa kohtaan. Samalla teimme parhaamme välttääksemme haastateltavan ohjailua. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 10—12, 17, 18.)

Meidän piti lisäksi olla tutkimuksen raportointivaiheessa erityisen tarkkana tutkittavien työntekijöiden anonymiteetin säilymisen kanssa. Haastateltavia on pieni määrä ja he kaikki työskentelevät samassa toimipisteessä. Tutkimustulokset saattavat olla kriittisiä organisaation toimintatapoja kohtaan, jolloin on tärkeää, etteivät haastatteluissa esitetyt näkemykset henkilöidy yksittäisiin työntekijöihin. Keskustelimme työyhteisössä myös siitä, onko tutkimuksessa tarpeen salata kaupunki ja toimipaikka, johon tutkimus sijoittuu. Tarvetta tämänkaltaiselle hämmästyttämiseksi ei työyhteisössä nähty. Meille sanottiin, että pienessä ja varsin avoimesti keskusteleavassa työyhteisössä ihmiset ovat aika hyvin perillä toistensa näkemyksistä. Työntekijät

eivät myöskään halunneet, että tuloksia siloteltaisiin liikaa. Tämä ei kuitenkaan poista velvollisuutta huolehtia haastatteluaineiston anonymisoinnista. Anonymisointi tarkoittaa tutkimuksemme kontekstissa sitä, että häivytimme kunkin haastatellun nimen, työtoimenkuvan sekä puheessa mahdollisesti ilmenevät henkilöllisyyden paljastavat asiat – esimerkiksi murreilmaisut ja toistot. Edellisten toimenpiteiden lisäksi tutkimuksen kaikissa vaiheissa oli oltava tarkkana myös tietoturvan kanssa, jotta haastateltujen yksityisyyttä ei loukata. Olemme säilyttäneet haastattelujen nauhoituksia huolellisesti tutkimuksen teon ajan ja tuhoamme ne heti tutkimuksen valmistuttua. (Rauhala & Virokannas 2011, 239–243.)

Edellä mainittujen eettisten näkökulmien lisäksi (yksityisyys ja tietosuojaa, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen) on tutkimuksen kaikissa vaiheissa vältettävä vahingon aiheuttamista. Tähän liittyen on syytä miettiä, millaista tietoa tutkimus tuottaa ja onko tieto luonteeltaan jollakin tapaa tulenarkaa. Tutkimuksemme kohdistuu isoon organisaatioon ja laajemmin laitoshoidon kenttään, joiden tiettyjen osa-alueiden toimintaa arvioimme. Tämän takia on pohdittava, asettaako tutkimukseen osallistuminen tutkittavat mahdollisesti hankalaan asemaan kyseisessä organisaatiossa tai verkostotyössä muiden kentän toimijoiden kanssa. Näin ollen tutkimustulosten raportoinnissa oli tasapainoiltava tutkimuksellisen avoimuuden ja vahingoittamisen välttämisen välimaastossa, mikä tarkoitti huolellista raportointia, josta ei synny vääriä käsityksiä tai vääränlaisia kärjistyksiä. (Rauhala & Virokannas 2011, 239–243.) Tähän liittyen haluamme korostaa, ettei tarkoituksemme ole esittää suoraa kritiikkiä esimerkiksi jotain tiettyä laitosta kohtaan. Sen sijaan käsittelemme tutkimuksessa yleisellä tasolla laitoshoitoon ja sijaishuoltoon liittyviä ilmiöitä. Kentällä on tapahtunut viime vuosikymmeninä paljon kehitystä ja moni asia on jo hyvin. Eri osa-alueilta löytyy kuitenkin myös kehitettävää, jotta lasten kasvua ja hyvinvointia voidaan tukea sijaishuollossa ja laitoksissa parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkimuksemme on tämän yhteisen tavoitteen asialla.

4 Laadukas laitoshoido

Tässä luvussa käsittelemme laitoshoidon laatutekijöitä. Kysyimme haastattelemiltamme sosiaalityöntekijöiltä sekä palveluohjaajalta, millaisia puutteita tai epäkohtia he olivat havainneet laitoshoidossa ja millainen heidän mielestään on hyvä laitos. Pyysimme lisäksi tiimiä kuvailemaan asioita, jotka heidän näkemyksensä mukaan osoittavat hoidon olevan laadukasta laitoksissa.

Haastateltavat toivat jokainen omalta osaltaan esille sen, kuinka laatu laitoshoidossa liittyy vahvasti tunteisiin ja tunnelmaan. Laatua voi olla haastavaa eritellä ja sanoittaa, mutta olemme silti saaneet haastatelluilta hyviä kuvauksia laatutekijöistä. Laitoshoidon sosiaalityöntekijöiden ajatukset laadusta olivat varsin samansuuntaisia. Painotukset vaihtelivat, mutta lähes kaikki raportissa mainitut asiat nousivat esille useammassa kuin yhdessä haastattelussa.

4.1 Laitoshoidon arki

Laitoksen työntekijät

Sosiaalityöntekijät nostivat haastatteluissa laadukkaan laitoshoidon tärkeimmäksi tekijäksi laitoksissa työskentelevän henkilökunnan. Laadukas kasvatustyö perustuu kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Se on välittämistä ja paneutumista sekä aitoa kiinnostusta ja sitoutumista lapsiin. Joidenkin paikkojen taianomaisuus tuntui selittyvän juuri ihmisillä, jotka olivat toisaalta ammattitaitoisia, mutta tekivät työtään suurella sydämellä. Ammattitaito ja koulustausta eivät tästä syystä aina takaa laadukasta hoitoa, koska työntekijän persoonalla, lapsiin suhtautumisella ja taidoilla toimia lasten kanssa on suuri merkitys.

Hyvässä laitoksessa henkilökunta ottaa kokonaisvaltaisen vastuun sijoitetusta lapsesta ja tekee kaikkensa sen eteen, että lapsen elämäntilanne tasoittuisi ja sijaishuollon työskentelylle asetetut tavoitteet toteutuisivat.

Mä ajattelen et tää koko homma perustuu ihmiseen ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Et monen muun asian voi ostaa ja hankkia mut sitä ei voi. Et se on tai ei ole oikeenlaista ja rakentavaa.

Kun lapsi astuu sisään huoneeseen niin syttyykö jonkun silmissä valo. Ilahtuuko joku suuresti kun se näkee sen lapsen. Et sehän on hirveen tärkeä palaute sille lapselle et joku edes huomaa et mä olen olemassa.

Vuorovaikutuksen ja ihmissuhteiden merkityksen yhteydessä painotettiin myös henkilökunnan pysyvyyttä. Sosiaalityöntekijät ajattelivat, että laadukkaissa laitoksissa oli yleensä suhteellisen pysyvä henkilökunta. Esimerkiksi omaohjaajan vaihtuminen saattoi vaarantaa lapsen lupavasti alkaneen sijoituksen. Lapsen omaohjaajan tulisi olla turvallinen, luotettava ja pysyvä aikuinen.

Sellaset lapset, joilla on hylkäämiskokemuksia taustalla ja jotka lähtökohtaisesti on turvattomia niin nehän lähtee haastamaan niitä aikuisia et välittääks ne. Et ne toimii tavalla et ne ajaa niitä pois kunnes saavutetaan piste, jossa ne tajuaa, et toi ei tosta väisty mihinkään, et se seisoo siinä siitä huolimatta. Sit ne lopettaa ne nuoret. Se on erittäin tärkeä piste siinä kuntoutumisessa. Se on älyttömän merkittävä, et siit ei pääse yli eikä ympäri.

Henkilökunnan vaihtuvuuden nähtiin olevan ongelma etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa laitoksissa työskentelee paljon sijaisia lyhyissä työsuhteissa. Työntekijät kertoivat ajoittain pohdivansa, ovatko laitosten ohjaajat alalle sopivia ja työhönsä päteviä.

Joskus kun puhelimessa keskustelee heidän kanssa niin miettii onko kaikki ohjaajat ajan tasalla ja onko ne koulutettuja. Välillä tuntuu et kenen kanssa tässä oikein puhuu et onko tää ammattilainen alan koulutuksen saanut ihminen.

Samoin kohdistettiin epäilyjä siihen, onko laitoksissa arkena riittävästi henkilökuntaa paikalla. Resurssipula tuli näkyviin esimerkiksi tilanteissa, joissa työntekijä yritti sopia asiakassuunnitelmaneuvoittelua sijaishuollon toimistolle. Laitokset saattoivat sanoa, että heillä ei ole mahdollisuutta lähettää työntekijöitä ulkopuolisiin neuvotteluihin. Työntekijät kertoivat myös, kuinka käsitys laitoksen henkilökunnan riittävydestä muodostui monesti heidän mennessään tapaamaan lasta laitokseen aamulla.

Et jos menee laitokseen ja siellä yks työntekijä juoksee hoitamassa joka asiaa niin kyllä se pistää miettimään että miten täällä yksi ihminen tekee lähes kaiken.

Ohjaajien ammattitaitoa koskevat epäilyt liittyivät työntekijöiden puheessa usein turhiin yhteydenottoihin. Jatkuvaa ja päivittäistä pikkuasioihin liittyvää soittelua pidettiin rasittavana. Työntekijät arvioivat soittelun syyksi osaamattomuudesta johtuvaa varmistelua, vastuunpakoi-

lua sekä työnkuvaan liittyviä epäselvyyksiä. Osa laitoksista ei tiimin mukaan hahmota, missä asioissa ne voivat itse tehdä päätöksiä ja mitkä asiat ovat sosiaalityön ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla.

Ne soittaa joka ikisestä asiasta. Et pakoilee sitä omaa vastuuta ja pistää lapsen soittamaan tänne joka ikisestä asiasta. Ei me voida sanoa mitkä ne on ne säännöt siinä arjessa.

Yhtälailla pidettiin tärkeänä, että laitoksen henkilökunta on toimintatavoissaan johdonmukainen ja ammatillinen. Haasteena tälle nähtiin kolmivuorotyö ja lasten kanssa tekemisissä olevien aikuisten suuri määrä. Laitoksissa tulee olla yhdenmukainen ohjeistus, kuinka missäkin tilanteessa toimitaan. Johdonmukaisuuden nähtiin olevan yhteydessä laitoksen johtamistapaan, työilmapiiriin ja henkilökunnan pysyvyyteen.

Kyllä mä ajattelen että laitoksissa on sellainen arvopohja millä töitä tehdään. Että jos ihminen tulee töihin ja huomaa että ei tämä ole ollenkaan linjassa sen kanssa mitä itse arvostaa tai miten haluaa sitä työtä tehdä niin ei hän pysy sitten siellä. Mutta sitten jos siellä on ihmiset jotka oikeesti on suunnitelleet sen ja tietää mitkä on tarkat linjat miten tekee sitä työtä ja tietää miten työkaveri toimii tietyssä tilanteessa että on yhteinen linja niin siinä varmaan helpommin pysykin se sama porukka.

Laitosten henkilökunnan ammatillisuuden ajateltiin näkyvän parhaiten silloin, kun laitosten oli selvittävä hankalista tilanteista lasten ja vanhempien kanssa.

Helppoahan se sillon on kun kaikki menee lapsen kanssa kivasti. Mut mä ajattelen et se ammatillisuus on eniten koetuksella ja parhaiten näkyy silloin, kun on näitä hankalia tilanteita. Et miten pystyy kohtaamaan arvostavasti vanhemman, joka on viime yönä kolmen aikaan laittanut sähköpostilla monisivuisen valituskirjelmän ja pitäis silti arvostavasti pystyä häntä kohtaamaan. Et näissä voi joko menestyä tai epäonnistua hyvin rankasti et ne on ne kohdat, jotka pistää näiden yksiköiden laadun ja osaamisen koetukselle.

Laadukkaan laitoksen merkinä pidettiin sitä, että koko laitoksen henkilökunta tuntee hoidettavat lapset ja on mukana heidän arjessaan. Hyvä johtaja saa henkilökunnan innostumaan työstään ja ymmärtämään oman merkityksensä lapsen arjessa.

Semmoset laitokset mun mielest on ollu hyviä missä ihan sitä johtoa myöten ihmiset siellä tekee kaikki sitä hommaa ja se johtajakin tuntee ne lapset ja on sillä tavalla siinä hommassa mukana et ei istu siellä jossain ihan muualla ja henkilökunta on yksin siellä joka sitten tekee asioita yhdessä lasten kanssa.

Kyllä se mun mielestä osoittaa kun lapsi kertoo et mihin tyyliin hänkin puhuu

niistä aikuisista ja mitä kokemuksia hänellä on ollut. Tai jos mä kyselen et mitä ootte tehny. Et kyllä aikuisen ja lapsen yhdessä tekeminen ja yhdessäolo kertoo siitä että lapsi saa siellä sitä aikuisen aikaa.

Muidenkin kuin lapsen omaohjaajan oli työntekijöiden mielestä otettava vastuuta lapsen asioista. Lapselle oli turhauttavaa, jos hänen asiansa jätettiin odottamaan siihen saakka kunnes omaohjaaja on taas töissä. Tämä voi muodostua ongelmaksi etenkin silloin, jos vuorossa ollut työntekijä ei informoi asiasta lapsen omaohjaajaa tai tieto hukkuu matkalla.

Toimintatavat

Sosiaalityöntekijät pitivät laitosten toimintatavoissa erityisen tärkeänä sitä, että laitos hoitaa itsenäisesti lapsen arkeen liittyvät asiat. Jo aiemmin mainittu pikkuasioista kysyminen nakersi luottamusta laitosten henkilökunnan ammattitaitoa kohtaan. Työntekijät arvostivat sitä, että laitos lähettää heille ajallaan lasten kuukausiraportit ja pitää muutenkin heidät ajan tasalla lapsen elämästä. Toisaalta laitosten kanssa voitiin erikseen sopia raportoinnin tiheydestä. Jos lapsen tilanne laitoksessa on vakaa ja tasainen, on harvempi raportointi riittävää. Mahdolliset ongelmat lapsen arjessa tulisi kuitenkin tuoda lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tietoisuuteen ennen tilanteen kriisiytymistä.

Laitosten säännöt herättivät paljon keskustelua tiimissä. Sosiaalityöntekijät ihmettelivät käytäntöjä, joilla kohtuuttomasti rajattiin lasten elämään kuuluvia normaaleja asioita laitoksen toimintakäytäntöjen ulkopuolelle. Lapsilta evättiin asioita sillä perusteella, että ne eivät kuulu neet laitoksen ”malliin”. Lastensuojelulaki kyllä tunnettiin, mutta sitä ei välttämättä noudatettu. Perusteeton, lain hengen vastainen asioiden evääminen liittyi lähes aina laitoksen omiin sääntöihin.

On hirveen paljon sellasia vanhanaikaisia laitoksia, jotka tosiaan ei ymmärrä sitä että me ei valmisteta lapsia mihinkään suljettuun laitokseen vaan niiden pitää pärjätä maailmassa. Sellasta tavallista elämää ei voi lapsilta kieltää. Ilman muuta et totta kai jos siihen on perusteet ja se on välttämätöntä. Mutta välillä tuntuu et laitoksissa on tosi paljon rajoja ja sääntöjä ja kaikkee muuta mikä ei palaudu mitenkään sen kyseisen lapsen elämään.

Rajoittamisessa ja säännöissä nähtiin todella paljon parantamisen varaa. Työntekijät kertoivat ihmettelevänsä sitä, kuinka jotkut laitokset pitivät itsepintaisesti kiinni vuosikymmenten ta-

kaisista kasvatuksellisista periaatteista. Laitokset turvautuivat käskyttämiseen kun nykyään pitäisi panostaa vuorovaikutukseen. Lapsen oikeuksia ja osallisuutta ei välttämättä kunnioitettu.

Jos laitos ei toimi lastensuojelulain mukaisesti tai sen hengen mukaisesti tai ei toimi jotenkin lapsi kärkenä. Et on monia laitoksia jotka on tehneet vuodesta yks ja kaks näin ja he edelleenkin tekee näin eikä suostu muuttumaan. Et maailmakin muuttuu ja lainsäädäntö ja käytännöt niin sitten tavallaan muuttuis sen perässä. Et jotkut uskoo sen meidän ohjeistuksen ja kuuntelee sen palautteen ja osaa me ei enää käytetä.

Sellanen totuttuihin tapoihin kiinni jääminen. Et silloin puuttuu dynaamisuus siitä laitoksesta, semmonen muutoskyky. Ja ajan hengessä pysyminen, se on se juttu mitä niissä laitoksissa pitäisi miettiä.

Työntekijät pitivät erittäin tärkeänä sitä, että lasta kohdellaan laitoksessa yksilönä. Hoivassa on huomioitava lasten yksilölliset elämäntilanteet ja luonteenpiirteet ja pyrittävä räätälöimään omaa palvelua niihin vastaavaksi. Joustamatonta asennetta toimintatavoissa arvosteltiin. Jotkut laitokset tuntuivat odottavan, että lapsen on muutettava itseään sopiakseen laitoksen toimintamalliin.

Kiinnipitotilanteiden osalta pohdittiin sitä, turvautuvatko laitokset niihin liian herkästi. Työntekijät kyseenalaistivat laitosten toimintakäytäntöjä joissakin tilanteissa, mutta tekivät samalla selväksi sen, etteivät mitenkään voineet varmuudella tietää oliko tilanteissa lopulta toimittu oikein vai väärin. Työntekijät mainitsivat kiinnipitotilanteisiin liittyvissä pohdinnoissaan usein lapsen vanhemmat, jotka reagoivat voimakkaasti lastensa rajoittamiseen. Vanhemmat halusivat tietää tapahtumien yksityiskohdat ja sosiaalityöntekijät pyrkivät parhaansa mukaan selvittelemään lapsen ja laitoksen näkemyksiä tapahtuneesta.

Merkittävänä puutteena laitosten toimintakäytännöissä nähtiin lapsen verkoston kanssa työskentely. Jaettuun vanhemmuuteen kuuluu se, että laitos pitää mahdollisimman tiiviisti yhteyttä lapsen perheeseen ja sopii tapaamisista ja kotilomista suoraan vanhemman kanssa. Lisäksi laitosten tulee tehdä perhetyötä, jolla kuntoutetaan vanhempaa ja tähdätään lapsen kotiutumiseen. Jonkun verran nähtiin tapahtuvan sitä, että laitos ikään kuin omii lapsen itselleen ja suhtautuu nihkeästi hänen perheeseensä. Tällaista tapahtui ammatillisissa perhekodeissa ja tyypil-

lisesti mukavien ja helppojen lasten kohdalla. Taustalla saattoi vaikuttaa sinällään positiivinen kiintyminen lapseen.

Siihen lapsen asiaan vaikuttaminen voi olla sitä että lapsessa itsessään tapahtuu jotakin. Mut myös siellä perheessä. Ja silloin kun oikeesti halutaan näillä molemmilla tasoilla tehdä laitoksessa työtä niin kyllä se sitten kertoo siitä että laitos on luottamuksen arvoinen.

Joillakin laitoksilla oli perhetyöhön erittäin hyviä toimintamalleja kun taas toisissa paikoissa työskentely tuntui tarkoittavan lähinnä mukavaa yhdessäoloa perheen kanssa. Laitosten välisten erojen ajateltiin johtuvan joko laitosten haluttomuudesta huomioida vanhempaa tai yleisemmin perhetyön sisältöjen epämääräisyydestä. Perhetyötä pidettiin toimivana silloin, kun laitos työskentelee vanhempien kanssa tavoitteellisesti, vanhemman asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaisesti.

Toivoisin että laitosten kohdalla se perhetyö puhuttaisiin auki että mitä se oikeesti on kun sen pitäisi kuulua sijaishuoltoon että laitokset tekee perhetyötä. Et osalle se tarkoittaa sitä et ne soittaa kerran kuukaudessa kotiin ja toisille se tarkoittaa sitä et ne matkustaa lapsen kanssa vaikka ismän luokse ja yöpyy siellä ja ihan oikeesti tehdään ja työskennellään. Et se on niin oleellinen juttu et se täytyisi jotenkin vaatia ja edellyttää.

Vaikka lapsen vanhempi ei olisi se kenen suuntaan ensisijaisesti tehdään sitä perhetyöskentelyä niin sitten jos on hyvä laitos niin se ottaa sen suvun mukaan ja alkaa tekee siihen suuntaan työtä jotta lapsella olisi myös niitä laitoksen ulkopuolisia ihmisiä.

Sosiaalityöntekijät pitivät laitoshoidon laatua vakavasti heikentävänä tekijänä laitosten välillä vallitsevia suuria eroja. Samalla rahalla sai laitoksesta riippuen hyvin erilaista palvelua. Eroja nähtiin olevan erityisesti henkilökunnan vuorovaikutustaidoissa ja laitosten toimintakäytännöissä, mutta myös lasten vaatettamiseen, harrastamiseen ja asuintiloihin liittyvissä asioissa. Joidenkin laitosten osalta laatuongelmat liittyivät selkeästi liiketaloudelliseen osaamattomuuteen. Alalla on yrittäjiä, joilla homma ei kokonaisuudessaan ole hanskassa tai jotka tekevät työtään kyseenalaisista lähtökohdista ja kyseenalaisia keinoja käyttäen.

Tilat ja ilmapiiri

Sosiaalityöntekijät toivat haastatteluissa esille, että Espoon käyttämien laitosten tilat ovat pääsääntöisesti asianmukaisia. Todellisia puutteita oli havaittu vähän. Joissakin tapauksissa yleis-

ten tilojen liiallinen siisteys saatettiin tulkita laitosmaisuuksi. Toisaalta myös sekamelskan nähtiin kuvastavan laitoksen yleistä ilmapiiriä ja palvelun laatua, niin hyvässä kuin pahassa. Tiloilta toivottiin kodikkuutta, lämpöä ja viihtyisyyttä. Lasten omia huoneita keuhuttiin ja pidettiin positiivisena mahdollisuutta sisustaa huoneet omannäköisiksi.

Pääosin kyllä kaikki laitokset on ihan asiallisia. Lapsilla on tilavat kivat huoneet, mitä he saa laittaa itse ja monesti remontoidakin mieleisekseen ja ostaa itselleen mieluisat verhot tai jotain huonekaluja ja laittaa julisteita seinille.

Nuorten huoneet, erityisesti poikien, on aika hurjan näkösiä. Ne nyt vaan on koska ne on heidän omia tiloja, joissa he elää sitä omaa elämäänsä. Mut sitten jos se on sellanen sekametalisoppa se yleinen tila myös niin kyllähän se kertoo jotain.

Laadukkaaseen laitoshoitoon kuului olennaisesti myös se, että lapsella on harrastuksia ja lapsi saa valita harrastuksensa itse. Harrastaminen oli mahdollista useimpien laitosten omissa tiloissa. Laitos saattoi myös kuljettaa lasta ulkopuolisiin harrastuspaikkoihin tai lapsi kulki niihin itsenäisesti. Harrastaminen otettiin yleensä puheeksi asiakassuunnitelmeneuvotteluissa tai kahdenkeskisissä keskusteluissa lapsen kanssa. Sosiaalityöntekijät kertoivat kyselevänsä harrastamisesta aktiivisesti, jos harrastusmahdollisuudet eivät muutoin tulleet esille esimerkiksi laitoksen esittelykierroksella.

Jos mulla on semmoinen tunne ja mä mietin et missähän täällä harrastetaan ylipäänsä mitään niin kyllä mä siinä sitten kysyn että anteeksi missä ne käy pelaamassa sählyä tai näin pois päin. En mä halua jättää arvailujen varaan et missä ne nyt mahdollisesti harrastaa ja mitä ne harrastaa. Kyllähän sieltä usein löytyy vaikka se aluksi näyttää siltä että täällä ei ole mutta kyllä niitä aktiviteetteja sitten löytyy. Sitä järjestetään jossain toisissa tiloissa sitten.

Laadun osoittamista ykköseksi nousi haastateltavien puheessa ilmapiiri. Sosiaalityöntekijät painottivat, että hyvässä laitoksessa on hyvä ilmapiiri. Useimmiten ensivaikutelma laitosten tunnelmasta osoittautui oikeaksi. Työntekijät olivat herkkiä havaitsemaan ilmapiirissä olevia häiriöitä ja huolenaiheet nostettiin keskusteluun esimerkiksi lapsen asiakassuunnitelmeneuvottelujen yhteydessä tai niistä keskusteltiin erikseen laitosten kanssa.

Ei sitä ehkä aina ajattele et nyt mä olen katsomassa teidän laatuanne mut kyl sielt se filis aina tulee et minkä hyvin nopeesti sen aistii et millasta tääl on et onks täällä hyvä meininki

Ilmapiirin merkitys tuli näkyväksi myös rajaustilanteissa.

Jos on kauheen kaoottista niin sieltä on kaikki hatkassa ja siellä on hirveen jännittynyt ilmapiiri. Ja vaikka olis raju rajaustilannekin niin hyväilmapiirissä yksikössä se on hallittu se rajaus. Vaikka sattuisi menemään siihen tilanteeseen et jos tätä ilmapiiriä nyt tässä arvioi niin se että miten se aikuinen toimii nuoren kanssa ja onko se turvallinen vai jääkö siitä sellainen jännitteinen ilmapiiri. Et kun näkee että se aikuinen on ihan hukassa ja ei tiedä yhtään mitä se tekee kunhan vaan jotain. Et se fiilis et aistin sen heti jos aikuinen tietää et tämä homma on nyt näin ja tässä tehdään nyt näin. Jos tilanne on aikuisen hallinnassa niin se turvallisuuden kokemus välittyy nuorelle siinä rajaustilanteesakin.

Sosiaalityöntekijät luottivat laitosten tiloihin liittyvien puutteiden havaitsemisessa pääasiassa omaan arviointikykyynsä. Ilmapiiriin liittyvät asiat olivat hankalampia ja niissä nojaututtiin enemmän myös lasten kokemuksiin ja tietoon. Työntekijät painottivat, että heidän on hankala havaita hienovaraisempia asioita, koska he eivät ole osallisina lasten arjessa.

Sos.tt: Kyl se ihmetyttää et joistain paikoista hatkaillaan niin paljon ja siihen ei pääse oikeen käsiks ehkä et mist se johtuu. On joitakin paikkoja mistä sitä tapahtuu aika paljon.

H: Okei ja sä et koe et se liittyis niihin yksittäisiin lapsiin siellä?

Sos.tt: Ei koska sieltä hatkailee aika moni. Et se ei oo pelkästään joku mun yksittäinen lapsi.

Joissakin laitoksissa lapset yleisesti ottaen voivat huonosti ja hatkaamista tapahtui paljon. Sijoitukset eivät onnistuneet, mutta selkeää syytä lasten pahoinvoinnille ei välttämättä saatu tiimissä selvitettyä. Jokin asia vain tuntui olevan pielessä. Syytä haettiin usein laitosten ilmapiiristä sekä aikuisten ja lasten vuorovaikutuksesta.

4.2 Sijoituksen sosiaalityö

Sijaishuoltopaikan valinta

Laatu ulottuu laitoshoidosta puhuttaessa myös sijaishuoltopaikan valitsemisprosessiin. Espoossa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä saa asiakasohjausryhmältä ehdotuksen laitospaikasta. Vaikka työntekijällä on prosessissa takanaan asiakasohjausryhmän ja tiimin tuki, on päätös sijaishuoltopaikasta viime kädessä sosiaalityöntekijän. Lapselle sopivan ja lapsen tarpeita vastaava sijaishuoltopaikan löytäminen edellyttää työntekijältä laitosten ja niiden tarjoamien palveluiden tuntemista. Valintaan vaikuttavat lapsen ikä ja avohuollossa tai vastaanotokodissa arvioitu lapsen kokonaisvaltainen tilanne.

Työntekijät korostivat, että sijaishuoltopaikkaa mietittäessä on osattava mahdollisimman hyvin määritellä, mikä on lapsen todellinen ongelma. Jos lapsen tilanne ymmärretään kunnolla, niin silloin lapselle löydetään hänen tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka.

Se on aina tilanteen mukaan. Että mistä lapsi saa sen tärkeän avun ja huolenpidon. Mitkä laitokset vastaa niihin tarpeisiin parhaiten meidän tietämyksen mukaan.

Ongelmallisena sijaishuoltopaikan valinnassa pidettiin palveluvalikossa olevia aukkoja. Joillekin asiakasryhmille ei nykyisellään ole heidän tarpeitaan vastaavia sijaishuoltopaikkoja. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi vakavasti päihdeongelmaiset lapset ja neurologisista syistä ajoittain voimakkaasti aggressiiviset lapset. Tällaisia asiakkaita joudutaan sijoittamaan tavallisiin laitoksiin, joissa ei ole lapsen tarpeita vastaavaa osaamista. Sijoitus joudutaan tekemään, vaikka sen onnistumismahdollisuudet olisivat jo lähtökohtaisesti marginaaliset.

Nythän meillä on aukkoja siellä. Et meillä ei ole mitään mitä tarjota mikä soveltuisi siihen lapsen tilanteeseen. Sitten me laitetaan se jonnekin eikä ne sijoitukset oikein onnistu. Johonkin on pakko laittaa vaikka tiedettäisiin jo alkuun että tämä nyt ei ole ihan sitä mitä pitäisi olla.

Sosiaalityöntekijät pitivät sijaishuollon muutospäätöksiä harmillisina ja yleisesti ottaen vahingollisina lapsille.

En tiedä mitä ihmettä on tapahtunut laitoksentässä kun sijaishuollon muutospäätöksiä tehdään järjettömän paljon enemmän kuin aikasemmin. Jos mieltii että ennen uutta lakia oli avohuollon tukitoimet ja avohuollon sijoitukset ja siinä työskenneltiin ennen kuin huostaanottoon mentiin niin sitten kun se huostaanotto tuli niin kyllä se lapsi siinä asettu ja siinä sitten työskenneltiin.

Sijaishuoltopaikan valinnassa painotettiin huolellisuutta. Laitosten ja laitoksissa työskentelevien aikuisten pysyvyyttä lasten elämässä pidettiin tarpeellisena lapsen kiintymyssuhteiden muodostumisessa. Laitoksia arvosteltiin jonkin verran siitä, että ne antavat liian helposti periksi haastavampien lasten kanssa ja pyytävät sosiaalityöntekijää siirtämään lapsen toiseen sijaishuoltopaikkaan. Toisaalta pidettiin hyvänä sitäkin, jos laitos rehellisesti myöntää, ettei se pärjää lapsen kanssa tai sillä ei ole lapsen tilanteeseen sopivaa osaamista. Siirtämisen perusteena tuli kuitenkin aina olla se, että lapsen pulma saadaan ratkaistua seuraavassa sijaishuoltopaikassa.

Sijaishuollon muutospäätöksillä ja lasten siirtämisellä laitoksesta toiseen oli työntekijöiden mielestä tarpeettomankin huono maine. Laitoksen vaihtaminen saattoi parantaa lasten tilannetta tai sitten ei. Lopputulosta oli mahdotonta ennustaa.

On tosi vaikea arvioida että kenen kohdalla vaihtaminen on hyväksi ja kenen kohdalla vie sitä huonommaksi. Ei minun mielestä väkisinkään pidä jatkaa koska joskus se oikeesti on kiinni siitä sijoituspaikasta. Se vaan ei ole oikea sille lapselle. Musta tuntuu et nykyisin mitä nyt katotaan että niitä muutoksia ei saisi lapsella yhtään olla. Mutta joskus se on oikeesti hyvä juttu et vaihtaa. Mutta ihan varmasti monessa paikassa luovutetaan tosi helposti.

Kuitenkin tosi usein on käyny niin että sitten kun on siirtäny sen lapsen pohdinnan jälkeen niin siinä on tapahtunu sellaista positiivista ja se juttu on sujunu paremmin. Se tietysti on sellaista palautetta että on ehkä kuitenkin on toiminnut oikeessa kohdassa oikein.

Lapsen ja vanhempien toiveita kuultiin aina sijaishuoltoapaikan valinnassa.

Tärkeintä on kuulla lasta ja vanhempia. Usein on niin että lapsi ja vanhemmat haluavat ottaa etäisyyttä pääkaupunkiseutuun ja haluavat sijoituspaikan pohjoisesta. Yleensä niin on jos kaveripiiri on sellaista että siitä on vaikea päästä eroon. Mutta on tosi tärkeä että lapsen ja vanhempien kanssa neuvotellaan et mikä olis parasta. Monesti lapsi jää kotiseudun lähelle jos perhe kaikesta huolimatta pystyy tukemaan nuorta ja sillä on positiivinen vaikutus niin totta kai se huomioidaan. Että jos se edistää ongelmien ratkaisua ja kotiutumista.

Sosiaalityöntekijät myös tekivät tutustumiskäyntejä laitoksiin yhdessä lapsen ja perheen kanssa ennen lopullista päätöstä sijaishuoltoapaikasta.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän toimintatavat

Sosiaalityöntekijät pitivät keskeisenä työtehtävänä lapsen tapaamista. Lasta tavattiin säännöllisesti asiakassuunnitelma- ja hoitoneuvottelujen yhteydessä sekä tarvittaessa muulloinkin. Asiakasmäärästä johtuen ongelmallisena pidettiin sitä, että sosiaalityöntekijän aika menee haastavampien lasten asioiden hoitamiseen ja pärjäävät lapset jäävät vähemmälle huomiolle. Työntekijät toivoivat, että yhteydenpito lapsiin olisi tasapuolisempaa. Eniten apua tarvitsevien lasten kanssa työskentelyyn haluttiin kuitenkin panostaa, sillä sosiaalityöntekijän täytyi uskoa ja toivoa, että lapsi kuntoutuisi.

Toisaalta lapsia ei haluttu rasittaa sosiaalityöntekijän tapaamisilla ja laitosneuvotteluilla, jos niihin ei nähty olevan välitöntä tarvetta.

Jos on helpompi lapsi jolla se elämä menee aika tasasesti et ei oo mitään isoja muutoksia sillä hetkellä menossa eikä oo mitään isoja huolenaiheita niin me ollaan ajateltu että se on myös sen lapsen etu et siellä ei sossut koko ajan ramp-paa. Onhan nämä semmosia kummallisia tilanteita et istutetaan hirvee lauma aikuisia siihen pöytään ja sit se lapsi on siinä. Et ei se välttämättä kauheen mukavaa oo.

Laitoshoidon laatua ilmensi sijoituksen sosiaalityössä myös sosiaalityöntekijän suhtautuminen lasten kertomiin asioihin. Työntekijät painottivat, että lapsen kertoma on aina otettava todesta ja asioita on selviteltävä laitoksen kanssa. Lasta saatettiin myös asettua puolustamaan tilanteissa, joissa laitoksen tai yksittäisen henkilökuntaan kuuluvan ohjaajan toiminta ei ollut asianmukaista. Tällainen saattoi liittyä esimerkiksi siihen, kuinka ohjaajat suhtautuivat lapseen laitoksessa. Ammattitaitoinen sosiaalityöntekijä osaa erottaa lapsen puheesta, mistä asioista on syytä huolestua ja mitkä asiat ovat esimerkiksi murrosikäisen nuoren elämään kuuluvaa normaalia vastustusta.

Laitoshoidossa olevia epäkohtia ja puutteita oli usein vaikea havaita ja yksilöidä, vaikka työntekijällä olisi alusta saakka tai pitkään ollut tunne, että kaikki ei ole laitoksessa kunnossa. Asiat paljastuivat sosiaalityöntekijöille vain silloin, jos joku, yleensä lapsi, niistä kertoi.

Ehkä jos nuori tai lapsi ei itse kerro esimerkiksi jos on liian tiukka kasvatuslinja tai jos on liian tiukat säännöt ja niitä ei asiakassuunnitelmaneuvottelussa avoimesti kerrota kun minä olen siellä paikalla. Että semmosia on ehkä hankala havaita jotain arjen arjessa esiintyviä asioita silloin kun mä en oo paikalla mitä ei sitten tuu ilmi siinä neuvottelussa.

Hyviä, normaaleja ja välittäviä vanhempia pidettiin tärkeänä tietolähteenä mahdollisten hoitoon tai kasvatukseen liittyvien puutteiden havaitsemisessa, koska vanhemmat usein tuntevat lapsensa sosiaalityöntekijää paremmin.

Kyllä minusta vanhemmatkin on tosi herkkiä että sillä lailla aika hyviä mittareita. Että kun he tuntee lapsensa ja näkee miten lapsi voi.

Jos sitä palautetta alkaa tulla systemaattisesti vanhemman suunnalta ja vanhemman kanssa on oikeesti tosi hyvä yhteistyö niin kyllähän silloin ehkä saa myös välineitä siihen puuttumiseen enemmän.

Sosiaalityöntekijät suhtautuivat vanhempien huoleen myös varauksella. He joutuivat punnitsemaan, mikä vanhemman puheessa on aitoa huolta ja mikä taas on vanhemman omasta elämäntilanteesta ja ongelmista johtuvaa arvostelua. Esimerkiksi huostaanottoa vastustaneet vanhemmat saattoivat pitää laitosta perusteettomasti huonona.

On niitäkin vanhempia jotka on tyytyväisiä ja näkee että tietyt ongelmat syntyvät nuoren tavasta oireilla ja käyttäytyä. Mut sitten on niitä vanhempia jotka lähtökohtaisesti vastustavat huostaanottoa ja näkevät laitoksen tai perhekodin perusteettomasti huonona.

Tottakai jotku vanhemmat on kriittisiä mitä tahansa laitosta kohtaan. Koskaan ei löydy riittävän hyvää. Jos lapsi ei kerran voi olla kotona niin sitten ei ole ketään maailmassa joka voi hoitaa. Kyllä sen sitten tunnistaa milloin se on vanhemman omaa syyllisyyttä tai pahaa oloa ja milloin on sitten ihan oikeeta huolta siitä että mitä siellä tapahtuu.

Sosiaalityöntekijät kertoivat kuitenkin selvittävänsä vanhempien huolenaiheita riippumatta siitä, millainen heidän arvionsa vanhemman motiiveista oli ja millainen työskentelysuhde heillä oli lapsen vanhempaan.

Seuraavassa tiivistys edellä selostetuista laitoshoidon laatuun liittyvistä tyytyväisyyden ja huolen aiheista sekä laitoshoidon laatutekijöistä:

MIHIN OLTIIIN TYYTYVÄISIÄ LAITOSHOIDOSSA

- Hoidollisia puutteita ja suoranaisia laiminlyöntejä pidettiin harvinaisina nykypäivänä
- Laitosten tilat lähes poikkeuksetta asiallisia, etenkin nuorten omat huoneet
- Lapsilla harrastuksia ja harrastaminen mahdollista myös laitosten omissa tiloissa
- Joidenkin laitosten kykyyn hoitaa erittäin haastavia ja kipeitä lapsia

MIKÄ AIHEUTTI HUOLTA LAITOSHOIDOSSA

- Kasvatukselliset asiat, kuten laitosten ja ohjaajien toimintatavat
- Verkoston, etenkin vanhempien kanssa työskentely
- Henkilökunnan vaihtuvuus ja ammattitaito
- Vastuunotto ja paneutuminen lapsen asioihin
- Yksityisen laitoshoidon palvelujen kirjavuus
- Palveluvalikossa olevat aukot

- Sijaishuollon muutospäätökset

MITKÄ OVAT LAATUTEKIJÖITÄ LAITOSHOIDOSSA

- Lapsista aidosti välittävä ammattitaitoinen henkilökunta
- Sijaishuoltopaikan ja omaohjaajan pysyvyys
- Lapsen tarpeita vastaava sijaishuoltopaikka
- Hyvä ilmapiiri laitoksessa
- Johdonmukaisuus laitoksen toimintakäytännöissä
- Lapsi saa harrastaa
- Asianmukaiset tilat
- Laitos hoitaa itsenäisesti lapsen arkeen liittyvät asiat
- Laitos huomioi lasten yksilöllisyyden
- Laitos työskentelee tavoitteellisesti vanhempien kanssa

5 Laadukas laitoshoidon valvonta ja kilpailutus

Edellä käsiteltyjen tekijöiden lisäksi laitoshoidon laatuun vaikuttavat myös laitosten valvonta sekä palveluntuottajien kilpailuttaminen. Kävimme näihin liittyviä kysymyksiä siksi läpi kaikkien haastateltavien kanssa, ja saimme kiinnostavia vastauksia. Käsittelemme ensin valvontaa, joka oli haastatelluille siinä mielessä tutumpi aihe, että se sisältyy heidän kaikkien työtehtäviin. Myös kilpailutus ja siihen liittyvät asiakirjat herättivät ajatuksia, ja tarkastelemme niitä tämän luvun loppuksi.

5.1 Valvonta

Laitosten valvonta kuuluu jokaisen sosiaalityöntekijän sekä valvonnasta vastaavan henkilön vastuulle. Valvojan nimike ja toimenkuva voivat vaihdella jonkin verran eri kaupungeissa, Espoossa valvonnasta vastaavan henkilön nimike on *palveluohjaaja*. Espoossa on toimittu viime aikoina sen periaatteen mukaan, että sosiaalityöntekijät keskittyvät valvonnassa asiakkaanaan oleviin lapsiin, ja palveluohjaaja laajamittaisempaan valvontaan. Tämä tarkoittaa sosiaalityöntekijöiden kohdalla pääosin lapsen ja tämän vanhempien ajatusten ja kokemusten kuulemista, laitoksen arjen havainnointia tapaamiskäynneillä, laitosten tekemien kuukausira-

porttien lukemista sekä tiedon vaihtoa muiden sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden ja palveluohjaajan kanssa.

Yksittäisen laitoksen valvontaan käytettävä aika vaihtelee asiakkuudesta riippuen: joissain tapauksissa asiakastapaamisia tai -neuvotteluja on tarpeen käydä lukuisia vuoden aikana, kun taas lapsen tilanteen ollessa hyvä voidaan olla yhteydessä lain antaman minimin verran. Nykyisessä työtilanteessa työntekijät myös joutuvat priorisoimaan ajankäyttöään, jotta kipeimpien lasten tilannetta on mahdollista parantaa. Valvontaan käytetty aika vaihtelee myös laitoksen sijainnin mukaan. Kaukana olevissa laitoksissa saatetaan viettää koko päivä matkat mukaan laskettaessa, jolloin sosiaalityöntekijä pääsee näkemään ja kokemaan laitoksen arkea pidempään. Tähän ei jää tarpeeksi aikaa lähempänä olevissa laitoksissa, joissa vierailut jäävät lyhyemmiksi.

Monen työntekijän toiveena oli, että valvontaan voisi käyttää enemmän aikaa. Syynä oli osin toive tasapuolisemmasta ajankäytöstä eri asiakkaiden kohdalla, koska tällä hetkellä suurin osa ajasta menee haastavimpien asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Erityisesti aikaa toivottiin lisää kuitenkin siksi, että joitakin hoidollisia ja kasvatuksellisia puutteita on vaikea havaita. Yleisesti ottaen huolestuttavimpana katvealueena nähtiin laitoksen arki, ja siinä etenkin ihmisten välinen vuorovaikutus. Edellisessä luvussa tuotiin esiin vuorovaikutuksen valtava merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle. Se on kuitenkin asia, josta on vaikea saada varmaa otetta. Työntekijät kokivat, että vuorovaikutuksen havainnointi vaatii mahdollisuutta pitkään läsnäoloon laitoksessa.

Pitäis oikeestaan asuu siellä viikko niitten lasten kanssa, nähdä se niitten arkipäivä – silittäkö siellä kukaan päätä kun sä meet nukkumaan, lukiks sulle kukaan iltasatua, itkitkö sä yksin huoneessasi.

Haastateltavat mainitsivat useita arkisia tilanteita, joiden havainnointi nähdään tärkeäksi ja jotka kertovat paljon laitoksen aidosta ilmapiiristä.

Kun sä vaikka istut lasten kanssa ruokapöydässä niin se on mun mielestä tosi hyvä paikka kattoo et miten se porukka siellä kommunikoi keskenään ja muuta.

Ohjaaja palaverissa puhuu tosi paljon, mut sitten kun palaveri päättyy niin sen

jälkeen hän ei pysty edes sanomaan lapselle moi tai hei tai ei puhu hänen kanssa mitään.

Kun nuoria tulee koulusta niin näen mitä ne nuoret tekee ensimmäiseks kun ne tulee sieltä - meneekö ne salavihkaa omaan huoneeseensa vai tuleeko ne siihen hakemaan aikuisten huomiota ... Mitä aikuiset sitten tekee jos yks haistattelee tossa tai joku heittää tavaroita pitkin ja poikin, on kiukkuinen siitä ettei ole saanut jotakin mitä olis juuri sillä hetkellä katsonut maailman tärkeimmäksi asiaksi saada.

Edellä mainituissa tilanteissa pääsee konkreettisesti näkemään, millaiset välit laitoksen henkilökunnan ja lasten välillä on, sekä millainen ote aikuisilla on lapsiin. Haastavissa vuorovaikutustilanteissa henkilökunnan kasvatustaidot nousevat puolestaan esiin. Edellä mainitun havainnoinnin merkitys korostuu esimerkiksi silloin, kun sosiaalityöntekijä ei ole ehtinyt vielä muodostaa luottamuksellista suhdetta lapseen, koska tällöin lapsi ei välttämättä uskalla kertoa asioista totuudenmukaisesti. Tässä vaiheessa asiakkuutta voi olla erityisen hyvä pyrkiä pitämään asiakastapaamiset laitoksessa, jotta työntekijä pääsee itse näkemään lasta asuinympäristössään.

Arkisten tilanteiden valvonta onnistuu jollain tasolla myös kuukausiraporttien kautta, mutta ne ovat siitä ongelmallisia, että niissä näkyy yleensä vain laitoksen työntekijän näkökulma tapahtumiin. Sosiaalityöntekijä ei voi tietää, olisivatko hänen tulkintansa ja toimintatapansa olleet tilanteissa samoja laitoksen ohjaajan kanssa. Toisaalta kasvatuksellisista asioista on olemassa erilaisia mielipiteitä, eikä sosiaalityöntekijä voi olla varma olisiko oma tapa ollut jossain tilanteessa toimiva ratkaisu. Kaiken lisäksi laitoshoidossa olevista lapsista monella on taustallaan kasvatusta vaikeuttavia asioita: kehitysvammoja, neurologisia haasteita, päihderiippuvuutta ja traumatisoivia kokemuksia. Aikuisilta vaaditaan tämän vuoksi poikkeuksellista kärsivällisyyttä, johdonmukaisuutta ja ehdotonta välittämistä, joista osa lapsista on saattanut jäädä osattomaksi koko aikaisemman elämänsä ajan.

Ylipäätään laitoshoidon valvonnassa - kuten yliapäätään ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, on tietystä määrin myös luotettava toisiin ihmisiin, koska valvonnan katvealueista lienee mahdollonta päästä täysin eroon.

Kyllähän siinä pitäisi sitten olla kärpäsenä katossa koko ajan. Että jonkun veran ihmisiin täytyy luottaa ja heidän puheeseensa. Tietysti sitä suurempi on se suru jos joku pettää luottamuksen että sitten se on hankala tilanne. Mutta tosiaan kunta voi vaan olla ostamatta palvelua eikä siitä tarvitse tehdä mitään päätöstä ettei osteta palvelua. Ei vaan osteta että sillä tavalla se hyvin tehty työ kantaa että hyvin tehty työ on heille hyvää bisnestä.

Valvonnan osalta työntekijät pitivät erittäin hyvänä asiana työskentelemistä keskitetyssä yksikössä, jossa päästään aktiivisesti vaihtamaan ajatuksia muiden laitoksissa käyvien työntekijöiden kanssa. Esimerkiksi vuorovaikutusta palveluohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden välillä pidettiin hyvin tärkeänä nykyisessä mallissa, jossa osapuolet vastaavat valvonnasta eri tasoilla. Hyvä informaation kulku on tällöin tärkeää, jotta tieto vaihtuu molempiin suuntiin: sosiaalityöntekijän huoli yksittäisen lapsen tilanteesta palveluohjaajalle, sekä laitoksen ja palveluohjaajan välisten keskustelujen tulokset/tavoitteet sosiaalityöntekijälle. Tiimissä on mietitty erilaisia tapoja työn tehostamiseksi, esimerkiksi alueiden jakamista työntekijöille, jolloin yksi työntekijä huolehtisi tietyn alueen laitosten valvonnasta. Tämän sijaan päädyttiin kuitenkin pitämään parempana sitä, että kaikilla työntekijöillä on lapsia eri puolilla Suomea. Tällä tavoin useampi työntekijä käy samassa laitoksessa ja työntekijät pystyvät vertailemaan kokemuksiaan laitoksista.

Palveluohjaaja tekee erilaisia tarkastus- ja valvontakäyntejä. Rutiinitarkastuksissa laitos täyttää etukäteen sähköisen lomakkeen, joka käydään valvontakäynnillä läpi. Näissä tarkastuksissa käydään systemaattisesti läpi muun muassa laitoksen rakenteita, toimintatapoja ja henkilökuntaa. Yleensä valvontakäynnit ovat rutiininomaisia, mutta satunnaisesti tehdään myös yksittäisiä käyntejä ja yllätyskäyntejä, jos on herännyt huolta jostakin asiasta. Valvontakäyntien tiheyttä ei ole säädelty laissa, vaan se vaihtelee esimerkiksi muiden työsisältöjen mukaan tai asiasta on voitu sopia oman esimiehen kanssa. Hankintaprosessin jälkeen kaupungille valitut uudet laitokset käydään yleensä tarkastamassa ensimmäisten joukossa, koska Espoon periaatteen mukaan lapsia ei sijoiteta paikkaan jossa kukaan työntekijä ei ole ensin käynyt. Palveluohjaajan toimenkuvaan kuuluu lisäksi Espoossa sijaitsevien lastensuojelulaitosten valvonta, koska sijaintikunnalla on valvontavastuu alueensa yksityisistä laitoksista. Näissä pyritään käymään säännöllisesti - mieluiten vuosittain, mutta tätäkään ei ole virallisesti määritelty.

Kaupungin tekemästä valvonnasta puuttuu tällä tasolla jossain määrin systemaattisuutta, sillä joidenkin laitosten kohdalla käyntiväli voi olla 3-4 vuotta. Palveluohjaajan kannalta tilanne parani huomattavasti kun Espooseen perustettiin sijaishuollon yksikkö. Sosiaalityöntekijät tuottavat nykyisin palveluohjaajalle valtavasti tärkeää tietoa erilaisista huolenaiheista. Palveluohjaaja tukee myös sosiaalityöntekijöiden valvontatehtävää, koska he voivat itse olla tai ohjata laitokset olemaan häneen yhteydessä, jos ilmenee erimielisyyksiä rahaan tai sopimukseen liittyvissä asioissa. Työntekijät kokivat nykytilanteessa olevan myös parantamisen varaa. Valvontaan kaivattiin tiukempaa otetta ja systemaattisuutta. Käymme valvonnan kehittämiseen liittyviä asioita tarkemmin läpi luvussa kuusi.

Isommat yksityiset laitokset, joilla on useita yksiköitä, tekevät jonkin verran sisäistä omavalvontaa. Tämän kokoluokan toiminnassa työntekijöitä on oltava paljon, ja valvontaa voi tapahtua esimerkiksi yksiköiden välillä. Haasteellisimpia ulkopuolisen ja sisäisen valvonnan kannalta ovat kenties ammatilliset perhekodit, joissa työntekijöitä on yleensä vähän (esimerkiksi pariskunta ja yksi palkattu työntekijä) ja kaikki saattavat olla saman perheen jäseniä. Tällainen hoiva on parhaimmillaan hyvin onnistunutta ja jopa verrannollista omassa perheessä kasvamiseen, mutta haasteena on perheenjäsenten keskinäinen valvonta. Yleisesti ottaen laitosten tekemää omavalvontasuunnitelmaa pidetään kuitenkin valvontamekanismien tärkeänä osana.

Sosiaalityöntekijöiden, palveluohjaajan ja laitosten itsensä suorittaman valvonnan lisäksi laitoshoidtoa valvovat paikalliset aluehallintovirastot (AVI:t). Nämä tekevät laitoksiin tarkastuksia esimerkiksi kanteluiden pohjalta, ja voivat määrätä laitoksille tarvittaessa myös sanktioita tai vakavimmissa tapauksissa ottaa toimiluvan pois. Valtakunnallisella tasolla valvonnasta vastaa puolestaan Valvira. Sosiaalityöntekijällä ja palveluohjaajalla itsellään ei ole samoja sanktiointikeinoja, mutta toisaalta he voivat ottaa kunnan lapset pois huonoksi koetusta laitoksesta, mistä voi olla kovia taloudellisia seurauksia kyseiselle palveluntuottajalle.

Haluavat markkinoida nämä palveluntuottajat. Olen aina sanonut niille että paras markkinointikeino on hyvin tehty työ. Et kyllä me kauhean mielellään halutaan tarjota meidän lapsille onnistumisen ja hyväksymisen kokemuksia.

Tämän takia hyvin tehty työ nähtiin parhaana takeena laitoksen menestykselle, koska työntekijät sijoittavat lapsia mieluusti paikkoihin, joista heidän asiakkailtaan on myönteisiä kokemuk-

sia. Hyvä hoiva maksaa itsensä takaisin (uusia asiakkaita laitoksille ja lapset voivat paremmin aikuisina), kun taas huono hoiva on kallista kaikille.

5.2 Kilpailutus

Kilpailutus on vaikuttanut positiivisesti laitoshoidon laatuun siinä mielessä, että sen myötä laitokset ovat nopeasti oppineet, millaisia asioita kunnat vaativat niiden toiminnalta. Tässä mielessä kilpailutusta ja siihen liittyviä asiakirjoja on mahdollista käyttää laitoshoidon laadun kehittämiseen. Kilpailutuksen alkamisesta kuntatasolla ei ole kulunut vielä kovin kauan aikaa, minkä vuoksi kilpailuttajillakin on vielä opeteltavaa ja hiottavaa, jotta kilpailutus saadaan mahdollisimman toimivaksi. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että kilpailuttamisen rajoja tunnustellaan ja haetaan selvyyttä siihen, mitä saa tehdä ja mitä ei

*Osa juristeista sanoo että sitä [kilpailutuslainsäädäntöä] tulkitaan nyt liian ah-
taasti. Ei uskalleta tehdä kenenkään kanssa yhtään yhteistyötä.*

Edellä olevaan aineistositaattiin liittyi ajatus jonkinlaisen yhteistyön hyödyllisyydestä kunnan ja palveluntuottajien välillä. Eli jos jonkin palveluntuottajan tarjoama hoiva koetaan melko hyväksi, olisi kaikkien (etenkin lapsen) edun mukaista tehdä kyseisen paikan kanssa sen ver-
ran yhteistyötä, että hoiva kehittyisi keskinkertaisesta kiitettäväksi. Myös varsinaisessa kilpai-
luttamisessa kaivattaisiin joustavuutta ja dialogisuutta palveluntuottajien suuntaan, jottei osal-
listuminen neljän vuoden välein järjestettävään kilpailutukseen kaatuisi pieneen puutteeseen
ensimmäisessä hakemuksessa. Tämän lisäksi kuntien välisen yhteistyön tiivistäminen voisi
olla hyödyllistä niin kunnan kuin palveluntuottajienkin näkökulmasta: kuntien kilpailutus te-
hostuisi ja palveluntuottajille selkeytyisi mitä hoivalta vaaditaan.

Kilpailutus on oma juridiikan osa-alueensa, joka vaatii erityisosaamista. Tästä osaamisesta on
ollut puutetta kilpailutusasiakirjojen laatimisvaiheessa, jossa substanssiosaajia on ollut liiankin
paljon suhteessa juridiseen osaamiseen. Tämä on johtanut siihen, että kilpailutusasiakirjojen
tekoa on opittu kantapäähän kautta, ja epäselviin muotoiluihin on havahduttu vasta seuraavaan
kilpailutukseen mennessä. Haastatteluhetkellä työntekijät kokivat kilpailutusasiakirjojen ole-
van pääosin kunnossa.

Viimeisimmissä kilpailutusasiakirjoissa (Espoon kaupunki 2012) laatu määritellään pitkälti laatuvaatimus-asiakirjoissa, joihin hoitovuorokauden hinnan sisältö pohjautuu. Näissä asiakirjoissa laadun kannalta tärkeinä pidetään seuraavia osa-alueita: toimintalupa, henkilökunta, tilat & sijainti, turvallisuus, sijoitus- ja hoitoprosessi, terveys, laadunhallinta sekä dokumentointi. Kyse on siis melko yksilöidystä ja kattavasta listasta, jonka teemat toistuivat työntekijöiden näkemyksissä laitoshoidon laatutekijöistä. Tämä kertoo siitä, että kilpailutusasiakirjoissa on huomioitu hyvin asioita, joita sosiaalityöntekijät pitävät kokemuksensa mukaan tärkeinä laitoshoidon laadun kannalta.

Seuraavassa tiivistys laitoshoidon valvonnan ja kilpailutuksen laatutekijöistä:

MILLAISTA ON LAADUKAS LAITOSHOIDON VALVONTA JA KILPAILUTUS

- Valvontaan, erityisesti laitosten arjen havainnointiin, voidaan käyttää tarpeeksi aikaa
- Valvonnan ja kilpailutuksen puolelta löytyy sopivassa suhteessa substanssiosaamista sekä juridista ja taloudellista osaamista
- Sijaishuollon työntekijät ja valvonnasta vastaava henkilö tekevät tiivistä yhteistyötä
- Valvonnasta vastaavalla henkilöllä on työkokemusta lastensuojelusta ja sijaishuollosta

6 Laitoshoidon kehittäminen

Tässä luvussa kokoamme yhteen haastatteluissa esiin nousseita laitoshoidon kehittämisen paikkoja sekä työntekijöiden tekemiä ja itsellemme mieleen nousseita konkreettisia kehittämisehdotuksia.

Palvelun yhdenmukaistaminen ja yksilöllistäminen

Yksi suurimmista huolista oli laitospalvelujen kirjavuus: kunta saa laitoksesta riippuen rahoilleen hyvin erilaista vastinetta. Tämä kiinnostaa kuntaa toki palvelun ostajana ja rajallisten resurssien takia, mutta etenkin lasten hoivan näkökulmasta. Lasten tulisi saada tasavertaista hoivaa maanlaajuisesti ja palveluntuottajasta riippumatta, mikä ei tällä hetkellä toteudu. Vaihtelua esiintyy ensinnäkin rahankäytössä. Hoitovuorokauden hinnan sisältö on määritelty yleisellä

tasolla, koska yksityiskohtaiseen kuvaukseen jäisi aukkoja, mikä voisi vähentää laitosten halua tehdä mitään ”ylimääräistä”. Osa laitoksista pyytää epäselvissä tapauksissa kaupungilta lisää rahaa ja osa kustantaa tällaiset menot itse. Jotain saatetaan myös jättää tekemättä, jos rahat ovat vähissä esimerkiksi puutteellisten yrittäjäyystaitojen myötä. On siis loppujen lopuksi kiinni laitoksesta itsestään, miten hyvin lapsista pidetään huolta. Kun laitoksen henkilökunta aina johtotasoa myöten laittaa itsensä likoon lasten asioissa, saadaan todennäköisimmin edistettyä lasten hyvinvointia. Haastattelujen pohjalta palvelujen yhdenmukaistaminen voisi tapahtua valvonnan avulla, johon liittyvät kehitysehdotukset käsitellään myöhemmin tässä luvussa.

Edellisten lisäksi laitoksissa oli epäyhtenäisyyttä lastensuojelulain toteuttamisessa. Tämän arveltiin johtuvan tietämättömydestä, minkä lisäksi totutuissa toimintatavoissa pitäytyminen voi johtaa siihen, ettei voimassa olevan lain henki toteudu täysin. Laitoksiin kaivattiin etenkin lasten yksilöllisyyden parempaa huomioimista, jonka toteuttamiseksi laitoksissa pitäisi irtautua vanhoista käytännöistä ja muuttaa toimintaa lapsen tilanteen ja tarpeiden mukaan. Jotta lasten yksilölliset elämäntilanteet pystyttäisiin ottamaan kunnolla huomioon, pitäisi laitoshoidon kehittää myös laajemmin. Moni työntekijä kaipasi ”välimaastoa”:

Jos katsotaan et laitoshoidon itessään ei tuo tilanteeseen mitään hyvää. Esimerkiksi semmoisia jotka ovat kiertäneet vaikka kymmenen laitosta. Se ei ole kerta kaikkiaan onnistunut ja ajatellaan että sitä huostaanottoa ei voida purkaa. Lähdetään sitten pistämään itseä vähän peliin. Että räätälöidään sille joku tällainen vaihtoehto.

Mietitään uusia palveluita. Jotakin sellaisia että on esim. huostaanotettuna mutta voi asua kotona ja sinne tehdään tiivistä intensiivistä työtä. Tällaisia eri tilanteisiin vähän erilaisia ratkaisuja.

Tarvittaisiin siis joustavampia toimintamalleja, koska laitoshoidon ei yksinkertaisesti sovi kaikille lapsille. Työntekijät suhtautuivat toiveikkaasti pilottiin, jossa lapsi voi asua kotona huostaanotettuna kaupungin oman laitoksen tiiviin tuen voimin. Tulevaisuudelta odotetaan lisää vaihtoehtoisia malleja kotona asumisen ja laitoshoidon väliin. Näiden avulla kaupunki voisi myös säästää resursseja laitoshoidon ollessa todella kallista.

Laitoksissa tehdyssä perhetyössä oli lisäksi huomattavan suuria eroja, eikä sosiaalityöntekijöillä ollut aina varmaa tietoa perhetyön sisällöstä. Pahimmillaan perhetyötä saati ylipäätään yh-

teistyötä lapsen perheen kanssa ei juuri ole, ja laitos voi suorastaan omia lapsen. Toisaalta perhetyöksi kutsuttu voi olla vain mukavaa yhdessäoloa lapsen ja perheen kanssa. Tilanteen parantamiseksi perhetyö ja sen tavoitteet tulisi määrittellä tarkasti asiakassuunnitelmissa, ja laitoksen toimia näiden sisältöjen mukaisesti. Lisäksi työnjakoa ja vastuualueita laitosten ja sijoituksen sosiaalityön välillä tulee selkeyttää, jotta kaikki osapuolet tietävät omat tehtävänsä. Kaiken kaikkiaan koko laitoshoidon kentällä pitää korostaa nykyistä enemmän laissa asetettua perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta.

Palvelun yhdenmukaistamisessa voisi olla apuna myös kuntien välisen yhteistyön tiivistäminen, minkä myötä laitospäätöksille saataisiin mahdollisesti muotoiltua yhteiset ”pelisäännöt”. Kuntien välillä tapahtuu jo tiedonsiirtoa jonkin verran, sillä työntekijöillä on esimerkiksi velvollisuus ilmoittaa huolestaan niille kunnille, joilla on lapsia kyseisessä laitoksessa. Tämän lisäksi kuntien välillä on yhteistyötä kilpailutuksessa ja ”Kahdeksikko-kunnat” –toiminnassa. Molemmissa vaihdetaan kokemuksia palveluntuottajista ja ideoita kentän kehittämiseksi. Kuntien välistä yhteistyötä voi olla haasteellista lisätä, mutta yksi käyttökelpoinen ajatus voisi olla laatuvaatimusten yhdenmukaistaminen valtakunnallisesti tai ainakin alueellisesti. Tämä ei vaatisi kunnilta suurta panostusta ja se selkiyttäisi huomattavasti kilpailutusprosessia etenkin palveluntuottajien näkökulmasta.

Laitosten valvonta ja kilpailuttaminen

Valvontaan kaivattiin nykyistä tarkempaa ja tiukempaa linjaa. Tärkeänä pidettiin etenkin laitosten rahankäytön ja työvuorolistojen seuraamista. Rahankäytön seuraamiseksi valvonnasta vastaavalla henkilöllä olisi hyvä olla sen verran liiketaloudellista osaamista, että hän voi tarkastaa tilinpäätöksiä, tasetietoja ja muuta kirjanpitoa. Tällaisen osaamisen avulla hän pystyy tarvittaessa myös neuvomaan laitoksia näissä asioissa. Kaikilla laitoksilla ei välttämättä ole liiketaloudellista osaamista, minkä vuoksi toimintaa voi olla vaikea pitää taloudellisesti kannattavana. Tällaisen tietotaidon lisääminen voisi johtaa laitoksen taloudellisen tilanteen parantamiseen ja parantaa resurssien ohjautumista lasten hyvinvointia tukeviin asioihin. Työvuorolistojen seuraamisella pyritään samaan, eli varmistamaan että omaohjaaja viettää tarpeeksi aikaa lapsen kanssa ja että paikalla on jatkuvasti tarpeeksi henkilökuntaa. Rahankäytön ja työvuorolistojen seuraamisen parantaminen kytkeytyy myös olennaisesti edellisessä luvussa mai-

nittuun hoivan yhdenmukaistamisen tavoitteeseen, koska niiden avulla kunta saa yksityiskoh-
taisempaa tietoa hoivan tasosta ja tasalaatuisuudesta.

Valvonnan tiukentamiseksi ja standardoimiseksi ehdotettiin myös valvojien säännöllistä vaihtumista. Tämä vähentäisi liian läheisten suhteiden syntymistä laitosten työntekijöihin, jolloin valvoja pystyisi toimimaan mahdollisimman objektiivisesti. Tämä voitaisiin ehkä helpoiten toteuttaa siten, että valvottavat alueet vaihtuisivat säännöllisesti, jolloin työntekijät voisivat pysyä samoina. Valvonnan tehostamisen nähtiin puolestaan vaativan toiminnan keskittämistä, joka voisi tapahtua esimerkiksi jossain vaiheessa tulevien uusien SOTE-alueiden jaon tapaan. Tällainen toiminnan uudelleenjärjestäminen voisi mahdollistaa laitoksille keskittymisen päätehtävänsä hoitamiseen, eikä eri kuntien tekemille valvontakäynneille valmistautumiseen. Valvonta- ja kilpailutustyötä keskitettäessä voitaisiin niistä myös erottaa asiakasohjausryhmässä toimiminen, sillä linkki näiden välillä nähtiin objektiivisuuden kannalta jossain määrin ongelmallisena.

Edellä mainitusta uudelleenjärjestämisestä huolimatta työntekijät pitävät tärkeänä sitä, että tiedonkulku sosiaalityöntekijöiden ja valvonnasta vastaavan välillä säilyy hyvänä: lasta säännöllisesti tapaavilla sosiaalityöntekijöillä on ajantasaisin tieto, kun taas valvojalla on esimerkiksi raha-asioihin liittyvää osaamista. Tämän tiedonkulun nähtiin vaativan tälläkin hetkellä parantamista, jotta informaatiota kulkisi tarpeeksi molempiin suuntiin. Jos työntekijät ovat tehneet tarkastuspyynnön valvojalle tai muutoin ilmoittaneet huolta aiheuttavasta asiasta, olisi heidän tärkeää saada tieto siitä, millaisiin toimenpiteisiin asiassa on ryhdytty.

Valvonta- ja tarkastuskäyntien osalta mietittiin puolestaan lasten haastattelemista. Tämä ei ole Espoossa tällä hetkellä tapana, mutta voisi olla tärkeää etenkin jos lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei ole nähnyt lasta hetkeen.

Kilpailuttamisen osalta kaivattiin valvonnan tavoin yhteistyön lisäämistä kuntien välillä.

Se kilpailutus on laitoksillekin kauheen työlästä ja kauheen hajottavaa koska ne joutuu niin monia eri kilpailutuksia käymään läpi. Ja kunnilla on eri vaatimuksia. Et se on hankalaa et jos me tehtäs sitä enemmän yhdessä niin sit se vois olla järkevämpää.

Lisäksi edellisessä luvussa mainittu laatuvaatimusten yhdenmukaistaminen tapahtuisi juuri muuttamalla kyseisiä kilpailutusasiakirjoja siten, että eri kuntien vaatimukset vastaisivat toisiinsa. Työntekijät puhuivat myös perheen jälleenyhdistämisen tavoitteesta, jota pitäisi vahvistaa laitoshoidossa. Tämä olisi hyvä tuoda selkeästi esiin myös kilpailutusasiakirjoissa, joissa puhutaan tällä hetkellä vain yhteistyöstä vanhempien ja muun lapsen verkoston kanssa, sekä tuesta lapsen suunnitelmalliseen siirtymiseen seuraavaan elämänvaiheeseen (esimerkkinä muun muassa kotiutuminen). Kaiken kaikkiaan sijaishuollon tavoitteet voisivat näkyä ehdottomien laatuvaatimusten listassa nykyistä selkeämmin.

Palautteen kerääminen ja kokoaminen

Laitoshoidon tiimi koki tärkeäksi kehittää asiakaspalautetta laitoshoidosta. Samoin pidettiin tärkeänä sitä, että laitospaikkaa valitessa olisi mututiedon sijaan yhdessä tuotettua, jäseneltyä ja ajantasaista tietoa siitä, millaisia sijaishuoltopaikkoja Espoon lastensuojelulla on sopimus-kumppaneina. Tiimin ajatus oli, että sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret otetaan palautekyselyn avulla mukaan tiedon tuottamiseen. Nuoret ovat yleensä rehellisiä ja heillä on paljon tietoa, joten heiltä kannattaa kysyä kokemuksia ja näkemyksiä laitoshoidosta. Mitä suuremmin ja yksinkertaisemmin tämä tapahtuu, sen parempi.

Tämän vuoksi tutkimuksemme yhtenä tärkeimpänä antina koettiin palautekysymysrunгон laatiminen, jonka sosiaalityöntekijät voisivat käydä läpi lasten kanssa jokaisen sijoituksen tai koko sijoitusprosessin jälkeen. Palautteen kokoamisen ja hyödyntämisen tapoja voitaisiin käsitellä laitoshoidon tiimin kehittämispäivässä. Pitäisi esimerkiksi ratkaista työnjako ja miten palaute saataisiin säilöttyä siten, että siitä hyödyttäisiin mahdollisimman paljon. Ehdottaisimme, että laitoshoidon tiimissä luodaan tietokanta, jossa yhdistyvät sosiaalityöntekijöiden vaikutelmat ja lasten antama palaute tietystä laitoksesta. Tietokanta voisi sijaita esimerkiksi Espoon kaupungin intranetissä. Jokaisella Espoon käyttämällä lastensuojelulaitoksella olisi oma dokumentti, taulukko tai sivu, jossa olisi eritelty laitoksen osaamista ja toimintakäytäntöjä. Osa-alueita voisivat olla ainakin 1) millaiselle lapselle sopii 2) perheen kanssa työskentelyn tavat 3) säännöt 4) toimintatavat 5) vuorovaikutus.

Lapsilla ja nuorilla nähdään olevan halua lastensuojelun kehittämiseen, ja tätä kannattaisi Espoossakin hyödyntää nykyistä paremmin. Esimerkkinä voisi toimia Helsingin lastensuojelun ”Nuoret kehittäjät” -ryhmä.

Muita kehitystoiveita

Haastatteluista nousi esiin kaksi tärkeää asiaa, joihin tulisi kiinnittää huomiota jo paljon ennen kuin lapsi siirtyy sijaishuollon piiriin. Ensinnäkin neuvoloissa ja peruskoulussa tulisi tehdä tarkempaa seuraa lasten oireilusta, jotta kehityshäiriöt ja muut vastaavat löydetään ajoissa. Osalla lapsista ongelmien tausta selviää vasta sijaishuollon aikana, jolloin he ovat saattaneet joutua kärsimään syrjinnästä ja kiusaamisesta kouluaikana, tai joutuneet häirikön rooliin opettajan silmissä. Toiseksi taustatyötä ja paikkavalintaa olisi parannettava kun lapsi sijoitetaan alueelta ensimmäisen kerran. Keinoina tähän nähtiin vastaanottokotijakso jokaisen lapsen kohdalla, sekä tarvittaessa sijaishuollon työntekijöiden konsultointi sijoituspaikkaa mietittäessä.

Laitoshoidon tiimin osalta kehitettävää nähtiin laitosvierailuilla tehtävissä muistiinpanoissa, joita olisi hyvä tehdä nykyistä systemaattisemmin. Lisäksi ehdotettiin, että asiakasasioita käytäisiin tiimissä nykyistä enemmän läpi case-tapauksina. Tämä antaisi etenkin uusille työntekijöille kokonaisvaltaisempaa tietoa, kun tiimissä käytäisiin läpi lapsen lähtötilanne, ratkaisut ja seuraukset. Asiakasohjausryhmän kokoonpano herätti myös ristiriitaisia ajatuksia. Kaikkien mielestä ei ole asianmukaista, että ryhmään kuuluu palveluntuottajalla työskentelevä henkilö, vaikka asialle on olemassa tietyt perusteet. Asiakasohjausryhmää voisi näiltä osin arvioida uudestaan, mutta tärkeintä olisi käydä aiheesta avoimesti keskustelua, jotta eri osapuolet ymmärtäisivät toistensa kantaa paremmin. Tähän liittyen olisi hyvä, että valvonnasta vastaava henkilö osallistuisi säännöllisesti laitoshoidon sosiaalityöntekijöiden tiimipalaveriin, jotta eri työtehtävissä olevat pääsisivät vaihtamaan näkemyksiään ja tietojaan nykyistä paremmin.

Seuraavassa tiivistys tämän luvun sisällöstä:

KEHITTÄMISEHDOTUKSIA LAITOSHOIDON LAADUN PARANTAMISEKSI

- Systemaattinen palautteen kerääminen sijaishuollossa olevilta lapsilta ja nuorilta
- Luodaan tietokanta, johon on listattu Espoon käyttämät laitokset sekä sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia yksittäisestä laitoksesta eri osaluokkien mukaan tarkasteltuna
- Seurataan tarkemmin yksityisten laitosten rahankäyttöä
- Määritellään perhetyön sisältö ja laitoksen sekä sijoituksen sosiaalityön vastuunjako tarkemmin
- Laatuvaatimusten yhdenmukaistaminen
- Kuntien yhteistyön lisääminen laitosten valvonnassa ja kilpailuttamisessa
- Seurataan laitosten työvuorolistoja riittävän työntekijämäärän varmistamiseksi
- Lapsen 1. sijoituksen huolellisempi valmistelu
- Sosiaalityöntekijöiden informointi valvontatyöllä ja tarkastuskäynneillä aikaansaaduista asioista
- Sopimusrikkomustapauksissa sanktioiden tulisi olla tiukemmat

7 Tulosten yhteenveto

Sijaishuollon laitoshoidon laatu on kokonaisuus, jonka tärkeimmäksi osatekijäksi nousi tutkimushaastattelujen perusteella laitosten henkilökunta. Sijaishuoltoapaikassa annettavan hoivan tulee sisältää sopivassa suhteessa normaalia arkista elämistä lapsen kanssa sekä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa ammatillista erityisosaamista (ks. Mikkola 1997, 15, 26). Turvalliset, vastavuoroiset ja jatkuvat ihmissuhteet edesauttavat merkittävästi laitoshoidossa olevien lasten kasvua, kehitystä ja kuntoutumista. Lastensuojelun tulisi pystyä tarjoamaan sijoitetuille lapsille pysyviä ihmissuhteita, sillä monilla lapsilla asiakkuuden syyt liittyvät juuri puutteellisiin tai vaurioitaviin ihmissuhteisiin. Haastateltavat kantoivatkin huolta siitä, pystyykö sijaishuolto vastaamaan tähän tarpeeseen. Samalla pohdittiin, kuka sijaishuollossa olevista lapsista lopulta välittää ja kantaa vastuun, koska laitoshoidon aikuisille lasten hoitaminen ja kasvattaminen on kuitenkin vain palkkatyötä (ks. Törrönen 1999, 107).

Joidenkin laitosten toiminnassa ammatillisen hoivan ja läheisiin ihmissuhteisiin perustuvan välittämisen ja huolenpidon välinen ristiriita näkyi vain vähän. Parhaassa tapauksessa lapsi kokee laitoksen kodikseen ja on muodostanut siellä työskenteleviin aikuisiin turvallisia kiintymyssuhteita. Ammattitaitoa pidettiin tärkeänä vaikeissa elämäntilanteissa olevien lasten ja

vanhempien auttamisessa, mutta ammatillisuudessa ei kuitenkaan saisi korostua voimakkaasti etäisyyden ja rajan pitäminen hoidettaviin lapsiin, kiintymyksen välttäminen tai työntekijän oman elämän suojeleminen ja erillään pitäminen. Lapset hakevat laitoshoidossa kohtaamiltaan aikuisilta samoja asioita kuin omilta vanhemmiltaan: välittämistä, rakkautta, hyväksyntää sekä myönteistä huomiota. Ammattitaidosta ei ole hyötyä, jos lapsella ei ole ketään ihmistä, joka oikeasti välittää hänestä. (Niemelä 2005, 65; Törrönen 1999, 110.)

Vastaanottokotijakso havaittiin tutkimuksessa tarpeelliseksi välietapiksi sijaishuoltoon tulevien lasten yksilöllisten tilanteiden ja niihin sopivan sijaishuoltopaikan arvioimisessa. Mikkolan (1997, 22–23) mukaan joissakin kunnissa on tapana, että kaikki lapset menevät sijaishuoltoon vastaanottolaitoksen kautta. Tällöin lapsen tarpeiden ja sijoituksen tarpeen arviointiin voidaan kenties käyttää enemmän aikaa ja resursseja, mikä taas ehkäisee vääränlaisesta sijaishuoltopaikasta johtuvaa lasten siirtelyä laitoksesta toiseen. Haastatellut työntekijät toivoivat, että sijaishuoltoon tulevien lasten ensimmäistä pitkäaikaissijoitusta valmisteltaisiin lastensuojelussa nykyistä huolellisemmin.

Asianmukaisia tiloja laitoksissa pidettiin tärkeinä, vaikka haastateltujen päähuomio olikin laitosten toimintatavoissa sekä lasten ja aikuisten vuorovaikutuksessa. Tilajärjestelyillä voidaan merkittävästi vaikuttaa siihen, minkälaisia kohtaamisia laitosten arjessa tapahtuu. Jos lasten ja aikuisten tilat ovat erilliset, luontevia ja huomaamattomia kohtaamisia ei synny (ks. Törrönen 1999, 73). Työntekijät kertoivatkin kiinnittävänsä huomiota siihen, puuhailevatko lapset ja aikuiset laitoksissa asioita yhdessä vai viettääkö kumpikin osapuoli aikaa omilla tahoillaan. Yhdessä puuhaileminen oli työntekijöille merkki laadukkaasta laitoksesta.

Tutkimuksessa selvisi, että laitoshoidon sosiaalityöntekijät ja palveluohjaaja kiinnittivät paljon huomiota laitosten ilmapiiriin. Tässä liikutaan vaikeasti sanoitettavissa olevalla alueella, koska ilmapiiri on vahvasti subjektiivinen, työntekijän tuntemuksiin ja käsityksiin pohjautuva arvio. Laitosten ilmapiiriä tunnusteltiin laitoksissa käydessä, mutta myös puhelinkeskusteluissa. Parhaiten laitosten tunnelmaan päästiin käsiksi pidemmällä vierailuilla, kun sosiaalityöntekijä matkusti etäämmällä olevaan laitokseen työpäivän ajaksi. Johtamistavalla nähtiin myös olevan suora yhteys laitosten ilmapiiriin, työntekijöiden hyvinvointiin sekä edelleen hoito- ja kasva-

tustyön laadukkuuteen. Toimiva työyhteisö tukee laitosten työntekijöiden työssä jaksamista ja työhön sitoutumista (ks. Salminen 2005, 121).

Laadukkaan laitoshoidon edellytyksenä pidettiin sitä, että laitos ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huomioivat työskentelyssä ja päätöksenteossa lapsen ja vanhemman toiveet. Nykyisissä toimintatavoissa ongelmallisena pidettiin erityisesti perhetyön jäsentymättömyyttä sekä epävarmuutta laitoksen ja sosiaalityöntekijän välisestä vastuunjaosta. Vanhempien kanssa työskentely ja perheiden jälleenyhdistämisen tavoite eivät tämänkään tutkimuksen valossa toteudu laissa säädetyllä tavalla (ks. Pitkänen 2011; Hoikkala & Heinonen 2013). Positiivista kuitenkin oli lapsen ja vanhempien kuuleminen sijoituksen sosiaalityön kaikissa vaiheissa sekä vanhemmilla olevan tietämyksen arvostaminen ja hyödyntäminen sijoitettujen lasten vointia arvioitaessa. Lapsilta ja vanhemmilta tuleva positiivinen palaute oli sosiaalityöntekijöille merkki laadukkaasta hoivasta. Samoin yhteydenottojen vähäisyys tulkittiin viestiksi siitä, että lapsella on asiat hyvin laitoksessa ja homma toimii. Sosiaalityöntekijöille muodostui palautteen ja omien havaintojensa pohjalta käsitys siitä, onko laitos sitoutunut lapsen kanssa työskentelyyn ja ottaako se vastuun lapsen arkeen kuuluvista asioista. Ensivaikutelma laitoksista oli yleensä paikkansapitävä.

Tutkimuksessa tuli näkyväksi myös se, kuinka merkittävä rooli lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on laitosten valvonnassa. Sosiaalityöntekijöillä on lain mukaan valvontavelvollisuus laitoksiin omien asiakaslastensa osalta, mutta käytännössä valvonnasta saavat osansa kaikki samaan laitokseen sijoitetut lapset. Valvontaa tapahtuu jatkuvasti lasten tapaamisen ja laitoskäyntien yhteydessä, jopa ilman että työntekijä asiaa sen kummemmin tiedostaa. Voidaan siis ajatella, että ajoittain laitoshoidossa käyty keskustelu samassa laitoksessa asuvien lasten keskittämisestä yhdelle työntekijälle ei palvele lasten etua. Mitä useampi sosiaalityöntekijä laitoksessa käy, sitä useampi silmäpari valvoo laitoksen palvelujen laatua ja asianmukaisuutta.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä välittää tietoa laitosten toimintakäytännöistä sekä huolta aiheuttavista asioista omalle tiimilleen ja palveluohjaajalle. Ajantasaisin tieto kunkin laitoksen toiminnan laadusta on yleensä sosiaalityöntekijällä. Tutkimuksemme perusteella

vaikuttaa siltä, että tätä tietoa ei sijaishuollossa osata täysin hyödyntää. Tietoa laitoksista tulisi systemaattisemmin kerätä ja keskittää jonkinlaiseen tietokantaan, jonne liitettäisiin myös laitoksissa asuvilta lapsilta aikanaan saatu palaute.

Uskallamme väittää, että lastensuojelun laitoshoidon ei nykyisellään pysty vastaamaan kaikkien sijaishuollon piiriin tulevien lasten tarpeisiin. Moni sijoituksen sosiaalityölle näkymätön tekijä voi estää sijoitusten onnistumisen, vaikka sijaishuollon työskentelyn tavoitteet olisivat kuinka selvästi määriteltyjä ja niiden käytännön toteutus olisi periaatteessa kunnossa. Espoon laitoshoidon tiimi onkin ottamassa sijaishuollossa olevat lapset avuksi laitoshoidon kehittämiseen. Lapsilta on hyvä kysyä suoraan, missä asioissa laitoshoidon on heidän kohdallaan onnistunut ja missä ei. Lasten näkemyksiä laitoshoidosta ei tietääksemme ole juurikaan tutkittu. Koska tietoa ei ole valmiina, on sitä tuotettava itse. Espoossa ollaan valmiita tarttumaan tähän haasteeseen.

Kilpailuttamisen suurimmat haasteet liittyivät tutkimuksen perusteella asiakirjojen kautta saatavan tiedon suppeuteen. Asiat, joita haastatellut työntekijät pitivät laadun osoittimina laitoshoidossa, löytyvät Espoon laitoshoidolle asettamista ehdottomista laatuvaatimuksista. Ongelmana on se, että todellista arkea ja ihmisten kanssakäymistä kaikkine ulottuvuuksineen on mahdotonta esittää paperilla. Käsitys laitosten laadukkuudesta muodostuu Espoon laitoshoidossa käytännön kokemusten perusteella. (Ks. Lundström 2011.) Lapsia halutaan sijoittaa laitoksiin, joista tiimillä on ennestään hyviä kokemuksia. Kilpailutuksen kautta palveluvalikkoon tulevat uudet laitokset joutuvat ansaitsemaan paikkansa Espoon käyttämien laitosten joukossa. Vaikka Espoon kaupunki ei varsinaisesti voi sanktioida laitoksia sopimusrikkomustapauksissa tai puutteellisen hoivan vuoksi, on laitoksen käyttämättä jättäminen kuitenkin viesti palveluntuottajalle siitä, ettei sen tarjoama laitoshoidon täytä Espoon laatuvaatimuksia. Palveluntuottaja voi kyllä päästä läpi kaupungin kilpailutuksesta, mutta paperilla hyvältä vaikuttanut laitos ei todellisessa elämässä läpäisekään tiimin ja asiakasohjausryhmän seula.

Tällä käytäntötutkimuksella on saatu tietoa siitä, mitä laatu lastensuojelun laitoshoidossa tarkoittaa ja mitä asioita laitoshoidossa työskentelevät sosiaalityöntekijät pitävät tärkeimpinä yksityisen laitoshoidon laatua arvioitaessa. Tutkimus paikkaa osaltaan Pekkarisen (2011, 60–

62) havaitsemia tiedollisia puutteita sijaishuoltotutkimuksessa. Esimerkiksi rajoituskäytäntöjä, lasten arkea laitoksissa, sijoitusten keskeytymistä sekä vanhempien tukemista sivutaan tutkimuksessa laadun ohella.

8 Pohdinta ja tulosten hyödyntäminen

Tutkimuksen yhtenä olennaisena lähtökohtana on tuottaa tietoa, josta on konkreettista hyötyä käytännön työssä ja työn kehittämisessä. Pohdimme jo ensimmäisessä työyhteisön kanssa pidetyssä tapaamisessa sitä, millaista antia tutkimuksella voisi olla työyhteisölle. Yhtenä mahdollisuutena nähtiin palautekysymysrunгон luominen, jonka avulla olisi jatkossa helpompi kartoittaa lasten ja nuorten kokemuksia laitoshoidosta. Kaiken kaikkiaan oli tärkeää saada peilattua sitä, missä määrin työntekijöiden esiin nostamat laatutekijät näkyvät kaupungin kilpailutuksessa, eli arvioidaanko yksityisiä laitoshoidon palveluntuottajia oikeilla kriteereillä, vai kaipaavatko nämä kriteerit päivitystä. Tämä on tärkeää siksi, että kilpailutuksen kautta valikoituvat ne yritykset, jotka vastaavat sijaishuollon järjestämisestä. Kilpailutuksessa tehdään lisäksi näkyväksi ne kriteerit, joiden mukaan yritysten odotetaan toimivan laadukkaasti hoidon tuottamiseksi. Tätä kautta välittyy siis tärkeää tietoa myös sijaishuoltoa järjestäville lastensuojelulaitoksille, joiden on vastattava kilpailuttajan vaatimuksiin. Kilpailutusasiakirjoilla voidaan suoraan vaikuttaa siihen, millaista hoivaa ja kasvatusta lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret tulevat vastaisuudessa saamaan. Toinen laitoshoidon laatuun vaikuttava tekijä on valvonta, johon kiinnitimme tutkimuksessa myös huomiota, ja esitimme siihenkin liittyen kehittämishetkiä.

Tutkimuksen hyödyntämisen kannalta on tärkeää pohtia raportin julkaisutapaa. Tutkimuksen on tärkeää saada näkyvyyttä niissä paikoissa, jotka mahdollisesti voivat hyödyntää tutkimustuloksia. Tämän tutkimuksen kohdalla olennaisinta on, että tieto julkaisemisesta tavoittaa Espoon kaupungin lastensuojelun työntekijät, asiakkaat ja heidän perheensä, Espoon kaupungille sijaishuoltoa järjestävät lastensuojelulaitokset, sekä kilpailutuksessa mukana olevat työntekijät. Olemme keskustelleet Espoon laitoshoidon työntekijöiden kanssa siitä, miten tiedottami-

nen voitaisiin parhaiten toteuttaa. Tiimin näkemys oli, että tutkimustuloksia kannattaisi esittää suoraan myös yksityisille laitoshoidon palveluntuottajille. Tämä toteutuneekin syksyllä Espoon sijaishuollon kumppanuuspäivillä. Lisäksi esitimme tutkimustuloksia Espoon Sijaishuollon päivässä 22.5.2014. Paikalla oli lähemmäs sata kuulijaa lastensuojelun avohuollosta, perhehoidosta ja laitoshoidosta.

Konkreettisin anti tutkimuksestamme on palautekysymysrunгон laatiminen laitoshoidosta lähteville tai sijaishuoltopaikkaa vaihtaville lapsille ja nuorille. Espoon laitoshoidon tiimi pitää tarpeellisena palautteen keräämistä lapsilta itseltään. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa kävimme jopa keskusteluja siitä, voisiko tutkimukseen sisällyttää sekä työntekijöiden että lasten näkemyksiä laatutekijöistä. Jätimme lopulta lasten näkökulman pois tutkimuksesta aikataulullisista ja tutkimuseettisistä syistä. Alaikäisten lasten haastatteleminen olisi vaatinut monimutkaisen lupaprosessin läpiviemistä ja merkittävää panostusta tiimin työntekijöiltä. Olimme myös epävarmoja omista taidoistamme haastattelijoina, emmekä halunneet lähteä koettelemaan osaamistamme haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kanssa. Luotamme siihen, että laatimamme palautekysymysrunko (Liite 2) ja sen avulla tapahtuva systemaattisen palautteen kerääminen laitoshoidossa olevilta lapsilta ja nuorilta paikkaa tulevaisuudessa asiakasnäkökulman puuttumista tästä käytäntötutkimuksesta.

Kävimme tapaamassa sijaishuollon tiimiä uudelleen tutkimuksen loppuvaiheilla, jolloin keskustelimme saamistamme tuloksista ja tutkimuksenteossa heränneistä ajatuksista. Koimme tapaamisen hyvin antoisaksi. Saimme työntekijöiltä tarkennuksia haastatteluissa esiin nousseihin asioihin ja myös jonkin verran uusia näkökulmia. Lisäksi havahduimme tapaamisessa sijaishuollon asiakkaiden suureen ikäjakaumaan, joka vaihtelee yhdestä vuodesta seitsemäntoista ikävuoteen saakka. Emme olleet kumpikaan tulleet sitä ennen ajatelleeksi lasten ikää tarkemmin, vaan olimme siinä luulossa, että pienimmät lapset ovat perhehoidon puolella ja sijaishuolto palvelee vanhempia lapsia. Espoossa asia ei kuitenkaan ole näin, vaan myös sijaishuollon puolella on hyvinkin pieniä lapsia ammatillisissa perhekodeissa. Ajatusvirheen vuoksi puhuimme haastatteluissa suurimmaksi osaksi nuorista, emme lapsista. Tämä näkyy jo haastattelurungosta, jossa painotetaan nuoria. Tällä on voinut olla vaikutusta työntekijöiden puheeseen, sillä jos he ovat ajatelleet meidän haluavan tietoa nuorisoikäisistä, he ovat saatta-

neet muotoilla vastauksensa sen mukaan.

Kysyimme laitoshoidon asiakaslasten ikäjakaumasta johtavalta sosiaalityöntekijältä, joka kertoi alle 12-vuotiaita olevan tällä hetkellä noin 40 eli 15%. Heistä vain 12 on alle kymmenvuotiaita. Tämän pohjalta arvelemme, etteivät kysymyksenasettelu ja sanavalinnat haastatteluissa ole vaikuttaneet olennaisesti tutkimuksen luotettavuuteen, koska nuorimpien lasten osuus on melko pieni.

Haastattelujen osalta mieleemme nousi matkan varrella myös sisällöllinen parannusajatus. Huomasimme haastattelujen toteuttamisen jälkeen, ettemme olleet huomioineet kysymyksissämme lapsen valmistamista laitoksesta lähtemiseen ja ylipäätään opastamista itsenäistymiseen. Tämä oli puhdas vahinko, koska pidämme kyseistä osa-aluetta tärkeänä osana laitoshoidtoa. Toisaalta asian voi ajatella myös parhain päin: jotakin on pakko rajata tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka asia olisi kuinka kiinnostava ja aiheen kannalta oleellinen.

Tutkimusta varten kerätty aineisto osoittautui valtavan monipuoliseksi ja olemmekin joutuneet jättämään tutkimusraportista pois muutamia haastatteluissa esiinnousseita kiinnostavia aihepiirejä. Näitä ovat esimerkiksi laitosten verkostoitumisen tärkeys laitoshoidtoon liittyvien oheispalvelujen järjestämisessä sekä laitossijoitusten purkamisesta aiheutuvat ristiriidat markkina-logiikan mukaan toimivilla yksityisillä palvelumarkkinoilla, kun laitoshoidon tarpeen lakkaaminen on yksi sijaishuollon työskentelyn keskeisistä tavoitteista.

Tutkimusaineistoa olisi voinut tutkia monesta muustakin näkökulmasta kuin meidän valitsemastamme. Tämä on onnistuneiden tutkimuskysymysten ja haastattelujen ansiota, mistä kiitos kuuluu myös tutkimuksen aiheesta kiinnostuneille ja sanavalmiille haastateltavillemme. Onkin harmillista, ettei aineistolle ole jatkokäyttöä ja se joudutaan hävittämään tämän tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Aineistolla voisi tutkia esimerkiksi lapsen osallisuutta sijaishuollon prosessissa, sekä sosiaalityön tai laitoksen vastuuta ja velvollisuuksia sijoituksen aikana. Aineiston tuhoamisen sijaan olisi ollut järkevämpää voida siirtää se johonkin suljettuun tietokantaan, josta toiset tutkimuksen tekijät olisivat saaneet sen käyttöönsä tutkimuslupaa anomalla.

Tutkimusta tehdessä huomasimme kuinka arvokasta on, että laitoshoidon tiimissä olevilla työntekijöillä on taustallaan hyvin erilaista työkokemusta. Tällä oli vaikutusta paitsi haastattelujen antiin myös itse työhön, jossa nähdäksemme hyödynnetään työntekijöiden erilaista osaamista esimerkiksi jakamalla asiakkuuksia sen mukaisesti. Pidempään sijaishuollossa työskennelleet pystyvät puolestaan tukemaan uudempia työntekijöitä, joilla ei ole vielä kokemusta laitoksista.

Haastatteluissa tuli toistuvasti esiin huoli työntekijöiden vaihtuvuudesta, joka koskettaa laitosten lisäksi koko sijaishuoltoa. Jäimme pohtimaan mitä ilmiölle voisi tehdä – voisiko työn mielekkyyttä ja työntekijöiden sitoutumista lisätä esimerkiksi parantamalla toimintamalleja ja työn palkitsevuutta? Työn mielekkyyttä voitaisiin lisätä parantamalla tietoteknisiä järjestelmiä, kuten asiakastietojärjestelmää. Sama vaikutus voisi olla muullakin teknologian päivittämisellä nykyaikaan: kannettavat tietokoneet tai tabletit tarjoaisivat etätyömahdollisuuden, ja tehostaisivat työtä kun matkustamiseen kuluva aika pystyttäisiin hyödyntämään töitä tehden. Työn palkitsevuuteen liittyy etenkin työnantajan osoittama arvostus työtä ja sen tekijöitä kohtaan, joka konkretisoituu esimerkiksi palkitsemisjärjestelmän kautta. Välillä tuntuu edelleen siltä, että sosiaalityö nähdään alkuaikojensa mukaisena ”naisten hyväntekeväisyytenä”, vaikka se on kehittynyt siitä aina omaksi oppiaineeksi ja ammattikunnakseen. Sosiaalityöhön ei voida enää suhtautua näin, koska kyseessä on vaativa ala jolla työskentelemisen motivointikeinoksi ei riitä pelkästään henkilön oma halu auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä.

Tutkimuksen tekeminen oli antoisaa kiinnostavan ja tärkeän aiheensa vuoksi. Haastattelujen ja litteroinnin ohessa molemmilla nousi mieleen paljon ajatuksia, ja tässä vaiheessa yhteistutkimuksesta oli erityisen paljon iloa. Pystyimme vaihtamaan ja jalostamaan ajatuksiamme toistemme kanssa. Yhdessä tekeminen toi myös haasteita, eikä projekti sujunut kaikilta osin tasapuolisesti. Uskomme kuitenkin, että yhteistyöllä tehty tutkimus muotoutui loppujen lopuksi näkökulmiltaan yksin tehtyä tutkimusta rikkaammaksi ja monipuolisemmaksi.

Lähteet

Arponen, Aino (2005) *Arviointi ja valvonta sijaishuollossa*. Teoksessa Sari Laaksonen ja Martti Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20, Laituri-projekti. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 166–188.

Eronen, Tuija (2013) *Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista*. Raportti 4/2013. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Espoon kaupunki (2014) Laitoshoidon sosiaalityö <http://www.espool.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut/Lapsiperheiden_palvelut/Lastensuojelu/Sijaishuolto> (Haettu 16.5.2014)

Espoon kaupunki (2012) Lastensuojelun sijaishuollon palvelujen hankinta Espoon, Kauniaisten ja Vantaan kaupungeille. Laitoshoidon kilpailutusasiakirjat.

Fredriksson, Sami & Martikainen, Tuomo (2006) *Kilpailuttaminen ja kvasimarkkinat: Käsitteelliset lähtökohdat*. Teoksessa Sami Fredriksson & Tuomo Martikainen (toim.) *Kilpailuttamisen kokemukset*. Kunnallissalan kehittämissäätiön Kunnat ja kilpailu -sarjan julkaisu nro 1. Vammala: Kunnallissalan kehittämissäätiö, 9–18.

Haarala, Anu-Riina (2005) *Lastensuojelun laadun diskurssit – diskurssianalyttinen näkökulma lastensuojelun laatuun*. Teoksessa Synnöve Karvinen-Niinikoski & Maria Tapola (toim.) *Tieto nousee kentältä – sosiaalityötä käsitteellistämässä*. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 2/2005. Helsinki: Helsingin kaupunki, 11–29.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina*. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas toim. *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 266–293.

Hiitola, Johanna (2009) *Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista*. Avauksia 15/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna (2013) *Samalla puolella? – Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hämäläinen, Sanna (2009) *Näkyväksi ja läpinäkyväksi. Laadunhallintajärjestelmän kehittämisen lastensuojelulaitoksessa*. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56. Helsinki: Väestöliitto.

- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) *Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan -- puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta*. Janus 13 (4), 452–460.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 1992/733. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920733>> (Haettu 15.5.2014)
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. < www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417 > (Haettu 25.5.2014)
- Lastensuojelun käsikirja (2014) <[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hankinta/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi/FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hankinta/)> (Haettu 12.5.2014)
- Lundström, Ilona (2011) *Kuntien palveluhankintojen murros. Tutkimus kuntien palveluhankintojen kilpailuttamisessa esiintyvistä ongelmista ja niiden syistä*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Lönnblad, Eero (2008) *Itsenäistävä osastohoito – sijaishuollon laatukriteerit nuorten kertomusten valossa*. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Mikkola, Pirjo (1997) *Laadun aakkoset sijaishuollossa. Johdatus sijaishuollon laatuajattelun*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 10. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Niemelä, Hilikka (2005) *Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni?* Teoksessa Sari Laaksonen ja Martti Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20, Laituri-projekti. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 57–78.
- Pekkarinen, Elina (2011) *Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 51. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>> (Haettu 25.5.2014)
- Pesäpuu ry (2010) *Nuoret lastensuojelussa*. <<http://www.pesapuu.fi/toiminta/nuoret-lastensuojelussa/kehittaminen/>> (Haettu 9.2.14)
- Pitkänen, Miia (2011) *Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa*. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 26/2011. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Porrassalmi, Pirkko (2012) *Laatukriteerit lastensuojelun laitoshuollon kilpailutusasiakirjoissa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011) *Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo*. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–255.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*.

Tampere: Vastapaino.

Saastamoinen, Kati (2010) *Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan*. Helsinki: Edita.

Salminen, Matti (2005) *Johtaminen, henkilöstön hyvinvointi ja sijaishuollon laatu*. Teoksessa Sari Laaksonen ja Martti Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20, Laituri-projekti. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 108–124.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) *Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:20, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2013) *Lastensuojelu 2012*. Tilastoraportti.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, Juhani (2000) *Työhallinto ja laatu – laatutyön erityispiirteitä julkisen hallinnon palvelussa*. Acta Universitatis Tamperensis; 737, Tampere: Tampereen yliopisto.

Törrönen, Maritta (1999) *Lasten arki laitoksessa. –Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa*. Helsinki: Yliopistopaino.

Valkonen, Leena (1995) *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitovuorten vanhempisuhteet*. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.

Valvira (2012) *Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus*. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014.

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen Mikko & Tervo, Jaana (2012) *”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.

Vihersola, Katri (2010) *Laadun elementit lastensuojelun sijaishuollossa ja Vanhakallion perhekodissa*. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Yliruka, Laura (2000) *Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

Haastattelun aihepiirit

1) Laitokset ja kokemukset niistä

- määrä / työntekijä
- hyvät ja huonot kokemukset hoidosta

2) Laitospaikan valinta

- vaikuttavat asiat

3) Seuranta ja valvonta

- oma toiminta / toimenpiteet
- mihin kiinnittää huomiota

4) Keskustelut laitosten laadusta

- tiimissä / laitoksissa / nuorten ja perheiden kanssa
- mistä keskustellaan

5) Kehittäminen

- laitushoito / kilpailutus / valvonta
- mitä kehittäisit ja miten

Liite 2: Palautekysymykset laitoshoidossa olleille lapsille ja nuorille

Palautekysymykset laitoksesta toiseen siirtyvälle / laitoshoidosta lähtevälle lapselle tai nuorelle

1. Oltiinlaitoksessa kiinnostuneita susta ja sun asioista? Millä tavalla se näkyi?
2. Oliko sulla laitoksessa joku aikuinen, josta erityisesti tykkäsit ja jonka koit välittävän susta? Kuka?
3. Oliko laitoksessa aikuista, jolle pystyit puhumaan, kun sulla oli vaikeeta? Kenelle puhuit?
4. Miten laitoksen aikuiset osoitti sulle läheisyyttä ja välittämistä? (Halittiinko sua? Saitko sä lohdutusta, kun kaipasit sitä?)
5. Viettikö aikuiset laitoksessa aikaa sun kanssa? Kuinka usein?
6. Mitä teitte yhdessä laitoksen aikuisten kaa?
7. Mitä teitte yhdessä toisten laitoksessa asuvien nuorten kaa?
8. Saitko harrastaa, mitä halusit?
9. Saitko tavata perhettä niin paljon kuin halusit?
10. Kuinka laitoksen aikuiset suhtautu sun perheeseen?
11. Saitko tavata kavereita niin paljon kuin halusit?
12. Mitä aattelet laitoksen säännöistä?
13. Minkälaisista asioista sua rangaistiin laitoksessa ja miten?
14. Mitkä asiat oli susta mukavia laitoksessa asumisessa?
15. Mistä asioista et pitänyt laitoksessa asuessasi?
16. Minkälainen lapsi olis sun mielestä hyvä sijoittaa siihen laitokseen, jossa itse asuit?
17. Oliko sijoituksessa jotain järkeä? Jos ei, niin mikä olis toiminut sun kohdalla paremmin?